

**UCHWAŁA NR XXVIII/194/2020
RADY GMINY JERZMANOWA**

z dnia 25 czerwca 2020 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami Gminy Jerzmanowa na lata 2020 - 2023

Na podstawie art.18 ust.2 pkt.15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 713), art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282 ze zm.) Rada Gminy Jerzmanowa uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Jerzmanowa na lata 2020-2023, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Jerzmanowa

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

Przewodniczący Rady

Tadeusz Kozakowski

Załącznik do uchwały Nr XXVIII/194/2020
Rady Gminy Jerzmanowa
z dnia 25 czerwca 2020 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JERZMANOWA NA LATA 2020-2023

SPIS TREŚCI

<i>1. WSTĘP</i>	<i>3</i>
<i>2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>4</i>
<i>3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ</i>	<i>12</i>
<i>4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW</i>	<i>13</i>
<i>5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO</i>	<i>17</i>
<i>6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY</i>	<i>32</i>
<i>7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT</i>	<i>52</i>
<i>8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>54</i>
<i>9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>57</i>
<i>10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>58</i>
<i>11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>58</i>
<i>12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>78</i>

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY JERZMANOWA

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Jerzmanowa na lata 2020 – 2023” jest ukierunkowanie polityki Samorządu, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. w myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020, poz. 282)

Obowiązująca ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;

- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałę zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto, w art.6, ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. W art. 7 określa także formy i sposób ochrony zabytków.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz,

prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Jak wspomniano obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami określa art. 87 ustawy mówiący, że program winien być opracowany na okres 4 lat i służyć celom określonym w Ustawie. Przyjmuje go rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków a jego z realizacji władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Ponadto, artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j Dz. U. z 2020 r. poz. 713).

- *art. 7 ust. 1 pkt. 9*

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

2. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2020 r. poz. 293 ze zm.).

Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 1, pkt 4),
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt 4).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt 3),
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt 4),
- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt 6).

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt 2; art. 47, ust. 2, pkt 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

3. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2020 r. poz. 148 ze zm.).

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2. , ust 2 pkt. 3).

W art. 5, ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępnie od przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust. 3, pkt 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt. 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednio

szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

„Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,
- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów,
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw energii –w przypadku budowy gazociągu przesyłowego, gazociągu o zasięgu krajowym lub jeżeli budowa ta wynika z umów międzynarodowych”.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39, ust. 1).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, aujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których niewymagane jest pozwolenie na budowę, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu

zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

4. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 284).

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt 16). Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

5. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2020 r. poz. 284 ze zm.).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust. 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

6. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2020 r. poz. 55 ze zm.).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust. 1, pkt 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16, ust. 1, park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Zarówno utworzenie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

7. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2020 r. poz. 65 ze zm.).

W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części (wyznaczonej zgodnie z art. 67) wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 68 ust. 3). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę. Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust. 4).

8. Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1170 ze zm.).

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

9. Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 194).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2019 r. poz. 917, 1726),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r., poz. 1479 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2019 r., poz. 553, 730),

- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 r., poz. 2120).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 10 września 2019 (Dz. U. 2019 poz. 1886) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów,
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1609),
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru (Dz. U. 2017 r. poz. 1674).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- o krajobrazami kulturowymi,
- o układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- o dziełami architektury i budownictwa,

- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479)
- instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6.2. ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,

- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r. nr 113 poz. 661).

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

- 1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,
- 2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,
- 3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość

jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pasteli, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów, map oraz partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,

10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,

11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,

12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,

13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1–12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro

– na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. W roku 2019 w całym kraju było 105 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii

rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz w decyzjach o warunkach zabudowy.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. w przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków

nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2019-2022

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy.

Cel główny Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022 to Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Został on opracowany na bazie wniosków płynących z realizacji i ewaluacji Programu 2014–2017, a także zmiany systemu ochrony zabytków wprowadzonej ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw. Cel główny dzieli się na trzy cele szczegółowe, zawierające kierunki działań.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1 Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym

1. Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami
2. Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym,

regionalnym i centralnym

3. Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach
4. Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami

Kierunek działania 1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

1. Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych pracowników służb konserwatorskich
2. Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich
3. Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego
4. Powołanie Centrum Architektury Drewnianej

CEL SZCZEGÓŁOWY 2 Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunek działania 2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

1. Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działania 2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

1. Podniesienie bezpieczeństwa zasobów ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje

CEL SZCZEGÓŁOWY 3 Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości

1. Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.
2. Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem

aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Kierunek działania 3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych — konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel — przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych — realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności.
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów.

- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej.
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa.
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz — dla obiektów rangi międzynarodowej — wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbalność o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii

Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków.
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne.
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet 1 tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO DO ROKU 2020

Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do roku 2020 została przyjęta uchwałą nr XXXII/932/13 przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego dnia 28 lutego 2013 r. Strategia wytycza cele i kierunki rozwoju regionu, prezentuje potencjał Dolnego Śląska i określa wspólną płaszczyznę działań poszczególnych regionów.

Zasadnicze filary, na którym opierać się będzie rozwój Dolnego Śląska, to produkcja oraz usługi. Bogactwa naturalne, zasoby wiedzy oraz walory środowiska przyrodniczego i kulturowego, przygraniczne położenie pozwolą na zwiększenie znaczenia Dolnego Śląska jako silnego regionu gospodarczego, realizującego model wzrostu złożony z:

- „Autostrady Nowej Gospodarki”- obszaru dynamicznego rozwoju przemysłu opartego na najnowocześniejszych technologiach oraz nowoczesnych usługach, skupionych wokół istniejących i projektowanych ciągów komunikacyjnych (transportowych i teleinformatycznych).
- Obszarów o wybitnych wartościach przyrodniczych, uzdrowiskowych i kulturowych.

Strategia podkreśla wysoki potencjał turystyczny Dolnego Śląska, o czym decydują między innymi:

- zróżnicowane walory krajobrazowe, przyrodnicze, w większości objęte ochroną prawną,
- walory kulturowe (zwłaszcza zasoby dziedzictwa materialnego).

Dokument stwierdza fakt, że województwo dolnośląskie zajmuje pierwszą pozycję w Polsce, ponad 83000 obiektów zabytkowych. Najwyższy udział w zasobach krajowych (24%) posiadają zespoły rezydencjonalne - zamki i pałace, oraz towarzyszące im zabytkowe założenia kształtowanej zieleni - parki i ogrody (12%).

Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego określa cztery podstawowe obszary integracji:

1. Wrocławski Obszar Integracji - Wrocław i otaczający go obszar, posiadający z nim silne powiązania funkcjonalne,
2. Legnicko - Głogowski Obszar Integracji - obszar zagłębia miedziowego oraz jego zaplecza (szczególnie istotny z punktu widzenia gminy),
3. Sudecki Obszar Integracji - południowy obszar województwa,
4. Zachodni Obszar Integracji - tereny leżące przy zachodniej granicy regionu.

Działania związane z ochroną zabytków, wpisują się w cele związane z wieloma aspektami działań przewidzianych przez strategię, lecz głównie w działania związane z rozwojem turystyki. Turystyka powinna stanowić jeden z filarów rozwoju społecznego i gospodarczego regionu. Materialne i kulturowe atrakcje należy wykorzystać dla rozwinięcia produktów turystycznych, zwłaszcza na bazie uzdrowisk oraz ofert adresowanych zarówno do Dolnoślązaków, ale także do osób spoza regionu. Poza aspektami rekreacji i wypoczynku turystyka winna być wykorzystana jako instrument procesu edukacyjnego i wychowawczego.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego został przyjęty Uchwałą Nr XLVIII/1622/14 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 27 marca 2014 r. i

opublikowany w Dz. Urz. Woj. Doln. z dnia 22 maja 2014 r. poz. 2448. Dokument ten określa cele strategiczne rozwoju przestrzennego województwa, ustala priorytety polityki przestrzennej województwa i kierunki polityki przestrzennej dla obszarów problemowych.

Jako jeden z celów strategicznych rozwoju przestrzennego województwa dolnośląskiego wyznaczono ochronę dziedzictwa kulturowego – udostępnienie dziedzictwa kulturowego społeczeństwu i włączenie we współczesne struktury funkcjonalno-przestrzenne. Za konieczne uznano utrzymanie odrębności kulturowej i krajobrazowej regionu dolnośląskiego o historycznie ukształtowanej, wielonarodowościowej tożsamości, odtworzenie wartości obszarów o najcenniejszych walorach krajobrazu historycznego, rehabilitację historycznie ukształtowanych kultur narodowych regionu w sferze materialnej i duchowej.

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego wskazano następujące cele polityki przestrzennej:

1. tworzenie uwarunkowań przestrzennych sprzyjających utrwaleniu wielokulturowej tożsamości historycznej regionu z zachowaniem lokalnych odrębności,
2. ochrona, rewaloryzacja oraz udostępnianie zasobów dziedzictwa kulturowego,
3. wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego jako ważnego elementu rozwoju gospodarczego oraz promocji województwa dolnośląskiego.

Ustanowiono zasady realizacji celów polityki przestrzennej systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, do których zalicza się:

- kompleksowość działań ochronnych i rewaloryzacyjnych,
- wprowadzanie nowych form ochrony dziedzictwa kulturowego,
- łączenie ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska,
- promowanie regionalnych walorów dziedzictwa kulturowego.

W strefie tej zaplanowano kierunki działań polityki przestrzennej, m.in.:

1. Wspieranie działań służących poprawie stanu obiektów zabytkowych poprzez:
2. Zachowanie, ochrona i rewaloryzacja historycznych układów przestrzennych poprzez:

3. Ochrona i zachowanie krajobrazu kulturowego o najcenniejszych walorach artystycznych i krajobrazowych województwa poprzez ustalenie proponowanych form ochrony:
4. Utworzenie parków i rezerwatów kulturowych w celu ochrony, utrzymania i wyeksponowania unikatowych walorów krajobrazowych, przyrodniczych, kulturowych, historycznych i architektonicznych województwa,
5. Zachowanie, ochrona i rewaloryzacja obiektów i zespołów o najwyższej randze i szczególnym znaczeniu dla kultury narodowej,
6. Ochrona, zachowanie, udostępnianie i zagospodarowanie stanowisk archeologicznych o zachowanych formach krajobrazowych w celach naukowych, dydaktycznych oraz turystycznych,
7. Tworzenie atrakcyjnych ofert inwestycyjnych o charakterze kulturotwórczym, społecznym i gospodarczym, których funkcjonowanie powinno sprzyjać utrzymaniu i wspomaganiu zasobów środowiska kulturowego,
8. Zagospodarowanie pasma Drogi Śródsudeckiej poprzez wykorzystanie i dostosowanie zasobów dziedzictwa kulturowego do funkcji turystyczno-rekreacyjnej,
9. Objęcie ochroną sudeckiej zabudowy o cechach regionalnych, ze szczególnym uwzględnieniem zabudowy powstałej pod wpływem kultury łużyckiej, poprzez opracowanie programów ratowania sudeckiego budownictwa regionalnego oraz zagospodarowanie obiektów nieposiadających właściciela,
10. Rewaloryzacja obszarów zabudowy przemysłowej oraz obiektów i urządzeń technicznych,
11. Przy zagospodarowaniu pozostałych obszarów zalecono kontynuowanie tradycji architektonicznych regionu w zakresie skali, formy, detalu, materiału nowowznoszonej zabudowy oraz wpisanie jej w historycznie ukształtowaną przestrzeń.

Kierunki polityki przestrzennej wyznaczono w ramach strefy gospodarczej, a także w strefie rozwoju turystyki i wypoczynku. Jedną ze stref rozwoju turystyki dla funkcji aktywno-krajoznawczej jest turystyka związana z obiektami i terenami przemysłowymi. Działaniami mającymi służyć temu zadaniu są:

- zwiększenie atrakcyjności obszarów i obiektów przemysłowych i poprzemysłowych poprzez umożliwienie wprowadzenia funkcji turystycznych oraz rewitalizację tych obszarów,
- ochrona i rewaloryzacja cennych obiektów i obszarów poprzemysłowych.

DOLNOŚLĄSKI WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2016 – 2020

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami jest obszernym dokumentem, który w sposób wyczerpujący porusza tematykę dolnośląskiego dziedzictwa kulturowego. Program przyjęty został przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego uchwałą nr XXIII/687/16 w dn. 28 czerwca 2016 r.

Wizja programu jest następująca: Wielokulturowe dziedzictwo Dolnego Śląska stanowi fundament nowoczesnego i otwartego regionu europejskiego wpisuje się w europejską politykę kulturalną, jest zgodny z zapisami Traktatu Ustanawiającego Wspólnotę Europejską (Dz. Urz. UE 2006 C 321/E) i stanowi jeden z ważniejszych czynników rozwojowych.

W ramach działań programowych do realizacji wskazano cel strategiczny Zachowanie i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wzmacniania tożsamości Dolnego Śląska. Przy jego wyznaczeniu założono, że dziedzictwo kulturowe, będąc przedmiotem ochrony jest także zasobem umożliwiającym budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości oraz rozwijanie potencjału społecznego.

Cel strategiczny podzielony został na cele operacyjne oraz priorytety, które wpisano w następujące pola działania:

- zasoby dziedzictwa kulturowego;
- tożsamość i społeczeństwo;
- zarządzanie;
- potencjał ekonomiczny.

Cel 1. Poprawa skuteczności ochrony i stanu zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa.

Priorytet 1. Rozpoznanie stanu zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa.

Priorytet 2 Wsparcie finansowe działań związanych z ratowaniem zabytków.

Cel 2:Wzmocnienie tożsamości Dolnoślązaków, a tym samym ich zaangażowania i akceptacji dla działań podejmowanych w celu ochrony dziedzictwa kulturowego.

Priorytet 1: Kształtowanie tożsamości regionalnej poprzez działania edukacyjne i promocyjne.

Priorytet 2: Wzmocnienie zaangażowania społecznego w zakresie opieki nad zabytkami.

Cel 3:Efektywne i zintegrowane zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego Dolnego Śląska w oparciu o pełną wiedzę i kompetencje wielu podmiotów.

Priorytet 1: Budowanie i wzmacnianie współpracy podmiotów zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego.

Priorytet 2: Budowa zintegrowanego systemu informacji i monitoringu jako narzędzia wspomagania procesu decyzyjnego w dziedzinie ochrony i opieki nad zabytkami.

PROGRAM ROZWOJU TURYSTYKI DLA WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

W Programie najważniejszą pozycję wśród turystycznych walorów krajoznawczych o charakterze kulturowym zajmują zabytki architektury i budownictwa. Turystyczna waloryzacja zabytków wyłoniła listę najcenniejszych obiektów zabytkowych województwa.

Warunkiem zainteresowania turystycznego zabytkami archeologicznymi jest ich odpowiednie wyeksponowanie w terenie i przystosowanie dla potrzeb zwiedzających. Dotyczy to przede wszystkim stanowisk archeologicznych o własnej, czytelnej formie krajobrazowej. Analiza grup walorów województwa dolnośląskiego pozwala stwierdzić, że m.in.:

- liczne tereny i obiekty zabytkowe dają możliwość tworzenia i eksploatacji szlaków krajoznawczych,
- istnieje możliwość tworzenia szlaków historycznych, edukacyjnych wykorzystujących lokalizację rzadkich miejsc ważniejszych bitew oraz martyrologii z okresu II wojny światowej.

Zwiększenie atrakcyjności zabytków ma odbywać się m.in. poprzez ożywienie zabytków cyklicznymi imprezami, odpowiednią infrastrukturą i kalendarzem imprez.

Mocnymi stronami rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku są wysokie walory kulturowe łączące dorobek kultur: polskiej, czeskiej, austriackiej i niemieckiej oraz rozbudowana baza turystyczna, zwłaszcza w rejonach górskich i uzdrowiskowych. Program wskazuje także słabe strony rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku, do których należą m.in.: zły stan zabytków oraz brak sprawnego regionalnego i lokalnego systemu informacji turystycznej.

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU GŁOGOWSKIEGO

Powiat głogowski nie posiada uchwalonego powiatowego programu opieki nad zabytkami.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY JERZMANOWA

Studium określa szereg celów polityki przestrzennej gminy, jednak w odniesieniu do ochrony dziedzictwa kulturowego ważne są w szczególności cele:

- 1) ochrona walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych gminy,
- 2) stworzenie warunków przestrzennych dla aktywizacji rozwoju gospodarczego, tj. wzmocnienia i poszerzenia bazy ekonomicznej i w konsekwencji ograniczenie bezrobocia, przede wszystkim poprzez dalszy rozwój drobnej i średniej przedsiębiorczości z uwzględnieniem istniejącej infrastruktury technicznej i porolnictwa czego majątku trwałego oraz kwalifikacji miejscowej siły roboczej, zasobów surowców, przy uwzględnieniu celu wymienionego w pkt. 2 (kształtowanie zrównoważonego rozwoju),

W dalszej części studium określa najważniejsze uwarunkowania wynikające z zasobów i walorów środowiska kulturowego. Są one następujące:

1. Rejestr zabytków obejmuje 19 zabytków nieruchomych. Stwarza to określone ograniczenia w działaniach dotyczących tych obiektów zabytkowych i ich otoczenia oraz wymaga uzyskiwania pozwolenia właściwego konserwatora zabytków (np. w przypadku modernizacji budynku).
2. Na obszarze gminy Jerzmanowa zidentyfikowano 202 niearcheologicznych obiektów zabytkowych ujętych w ewidencji zabytków. Najliczniej występują one we wsi Jaczów. Wśród obiektów zabytkowych przeważają domy mieszkalne, co stanowi ponad 36% wszystkich obiektów. Zabytkowe walory obiektów umieszczonych w ewidencji zabytków powinny być uwzględniane w przypadku modernizacji, remontów lub zmiany funkcji tych obiektów i zespołów.
3. Na obszarze gminy Jerzmanowa znajduje się 110 stanowisk archeologicznych ujętych w ewidencji zabytków. Stwarzają one pewne ograniczenia we wprowadzaniu różnych sposobów zagospodarowania, jeśli wiążą się one z robotami ziemnymi (konieczność uzgodnienia realizacji przedsięwzięcia z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków i odpowiedniego zabezpieczenia stanowiska). Trzy z tych stanowisk zakwalifikowano do objęcia strefa ochrony konserwatorskiej „W” – ochrony archeologicznej.

Dodatkowo walory zabytkowe i kulturowe gminy wskazują, że na obszarze gminy Jerzmanowa występują obszary, które z uwagi na wartościowy kulturowo charakter istniejącego zagospodarowania, należałoby objąć ochroną konserwatorską w formie następujących stref ochrony konserwatorskiej: strefą „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej, strefą „B” ochrony konserwatorskiej, strefą ochrony konserwatorskiej „W” – ochrony archeologicznej i strefą ochrony konserwatorskiej „OW” – obserwacji archeologicznej oraz objąć ochroną obszary leżące poza ww. strefami ochrony konserwatorskiej w strefie „K” kształtowanego krajobrazu kulturowego, nie będącej strefą ochrony konserwatorskiej w rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. nr 162 poz. 1568, z późn. zm.).

Strefa „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej

Do objęcia strefą „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej kwalifikują się:

- 1) zespół pałacowo-parkowy w Bądzowie,
- 2) zespół kościoła parafialnego p.w. Szymona i Judy Tadeusza w Jaczowie wraz z cmentarzem przykościelnym,
- 3) zespół kościoła parafialnego p.w. Wszystkich Świętych w Jerzmanowej wraz z cmentarzem przykościelnym oraz zespół pałacowy z folwarkiem, parkiem i aleją,
- 4) zespół podworski z parkiem w Maniowie.

Strefa „B” ochrony konserwatorskiej

Do objęcia strefą „B” ochrony konserwatorskiej kwalifikują się:

- 1) dwa rozłączne obszary w Bądzowie:
  - a) teren folwarku,
  - b) miejsce po cmentarzu wiejskim w północnej części wsi,
- 2) miejsce po cmentarzu wiejskim w południowo-wschodniej części wsi Gaiki,
- 3) dwa rozłączne obszary w Jaczowie:
  - a) siedlisko wsi,
  - b) cmentarz parafialny w południowej części wsi,
- 4) cmentarz parafialny w południowej części wsi Jerzmanowa,
- 5) siedlisko wsi Kurowice wraz z cmentarzem we wschodniej części tej wsi,
- 6) miejsce po cmentarzu wiejskim we wschodniej części wsi Kurów Mały,
- 7) dwa rozłączne obszary we wsi Łagoszów Mały:
  - a) zespół dworski z folwarkiem,
  - b) miejsce po cmentarzu wiejskim w zachodniej części wsi,
- 8) miejsce po cmentarzu wiejskim w zachodniej części wsi Maniów.

Strefa ochrony konserwatorskiej „W” – ochrony archeologicznej

Do objęcia strefą ochrony konserwatorskiej „W” – ochrony archeologicznej kwalifikują się następujące stanowiska archeologiczne:

- 1) stanowisko nr 13/46/69-19 - dwór wybudowany w XIX w. na reliktach średniowiecznej wieży mieszkalnej wraz z terenem otaczającym - we wsi Łagoszów Mały,
- 2) stanowisko nr 5/47/68-19 - renesansowego dworu wraz z terenem otaczającym – we wsi Maniów,
- 3) stanowisko nr 7/73/70-19 - podziemna część renesansowego pałacu wraz z terenem otaczającym – we wsi Potoczek.

Strefa ochrony konserwatorskiej „OW” – obserwacji archeologicznej

Z przesłanek konserwatorskich wynika, że strefa winna obejmować tereny położone w następujących wsiach o średniowiecznej metryce:

- 1) Bądzów,
- 2) Golowice,
- 3) Jaczów,
- 4) Jerzmanowa,
- 5) Kurowice,
- 6) Kurów Mały,
- 7) Łagoszów Mały,
- 8) Maniów,
- 9) Potoczek.

Strefa „K” kształtowanego krajobrazu kulturowego

Do objęcia strefą „K” kształtowanego krajobrazu kulturowego kwalifikują się, leżące poza zasięgiem terenów przewidzianych do objęcia strefami „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej i „B” ochrony konserwatorskiej, obszary położone w następujących wsiach:

- 1) Bądzów,
- 2) Jaczów,
- 3) Łagoszów Mały,
- 4) Potoczek.

Należy też wspomnieć, że w „Studium środowiska kulturowego” sporządzonego w latach 2006/2007 dla gminy Jerzmanowa przez Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków z Wrocławia postulowano o wykreślenie z rejestru zabytków następujących obiektów:

- 2) stajnia przy nr 7 w Kurowicach, XVII/XIX w., nr rejestru woj. dolnośląskiego 695/387/L z dnia 18.12.1963 r. – obiekt utracił cechy zabytkowe, pozostały jedynie fragmenty ścian magistralnych,

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY JERZMANOWA

6.1 CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA GMINY

Gmina Jerzmanowa położona jest w północnej części województwa dolnośląskiego i południowej części powiatu głogowskiego (na południe od miasta Głogowa). Graniczy z gminami: miejską Głogów, wiejską Głogów i wiejską Żukowice w powiecie głogowskim, a także z gminami miejsko-wiejską Polkowice oraz wiejską: Grębocice i Radwanice w powiecie polkowickim.

Obszar gminy wynosi 63,3 km² (6332 ha); co stanowi 0,3% województwa i nieco ponad 14% powiatu. Liczba stałych mieszkańców gminy to 4962 (stan na 1 maja 2020 roku) oraz 95 osób czasowo, co daje średnią gęstość zaludnienia około 71 osób/km².

Korzystne warunki glebowe, a także klimatyczne, przyczyniły się do objęcia większej części obszaru gminy działalnością rolniczą; udział gruntów użytkowanych rolniczo przekracza 60%. Wskaźnik lesistości jest natomiast względnie niski – 26,8% i nie w pełni zgodny z uwarunkowaniami siedliskowymi. Korzystną cechą przestrzeni rolniczej jest niewielki stopień zanieczyszczenia gleb metalami oraz mały udział gleb kwaśnych. Ważnym elementem rolniczej przestrzeni produkcyjnej są stawy hodowlane, mające również istotne znaczenie ekologiczne wzbogacając miejscową sieć hydrograficzną.

Na prawie całym obszarze gminy występują złoża rud miedzi, które przewidziane są do eksploatacji. Północna część gminy leży w obrębie terenu i obszaru górniczego „Głogów Głęboki – Przemysłowy. Na obszarze gminy występują także surowce pospolite: ility i kruszywo naturalne,

które mają pewne znaczenie gospodarcze. Złoża tych surowców są przedmiotem eksploatacji, co bezpośrednio wpływa na stan zachowania wszystkich obiektów budowlanych na terenie gminy.

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY JERZMANOWA

Historia Gminy Jerzmanowa od wieków nierozdzielnie związana jest z Głogowem, największym ośrodkiem miejskim w jej otoczeniu oraz drugim w tej części Śląska. Rejon Głogowa, w tym teren dzisiejszej gminy Jerzmanowa, ze względu na dobre warunki glebowe został zasiedlony bardzo wcześnie. W okresie poprzedzającym powstanie państwa polskiego zamieszkiwali go Dziadoszanie, będący jednym z głównych plemion Dolnego Śląska.

Najstarszą informacją o tym plemieniu podaje Zapiska karolińska zwana Geografem Bawarskim, datowana na połowę IX wieku. Następne wzmianki źródłowe znajdują się w dokumencie Ottona I z 971 roku. O wczesnym osadnictwie na tym terenie świadczą stanowiska archeologiczne zinwentaryzowane na terenie gminy. Wyraźnie większe skupiska śladów osadnictwa i osad znaleziono w bezpośrednim otoczeniu Głogowa, głównie w Jaczowie.

W drugiej połowie wieku XIII i w początkach wieku XIV w ramach znacznego ożywienia gospodarczego Śląska, w okolicach Głogowa, powstało bardzo wiele nowych wsi, stanowiących własność książęcą, które drogą darowizn zaczęły przechodzić przede wszystkim na własność biskupstwa wrocławskiego. Zakładało ono także własne osady i w 1305 roku było właścicielem szeregu wsi na terenie obecnej gminy Jerzmanowa: Bądzowa, Jaczowa, Jerzmanowej, Łagoszowa Małego, Potoczka. Pierwsza wzmianka o Jerzmanowej i istniejącym już wówczas kościele parafialnym pochodzi z 1366 roku. Początkowo miejscowość należała prawdopodobnie do rodziny Knoblochsdorfów, później przeszła na własność rodziny von Loosów, którzy rezydowali tu najdłużej. Biskupstwo wrocławskie w XIV wieku miało w swoim posiadaniu 60 osad znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie Głogowa. Rozwinęła się także własność ziemską, przynależną do mieszczan. W pierwszej połowie XIV wieku mieszczenie głogowscy byli właścicielami m.in. wsi Maniów.

Pod koniec XVI wieku dążenie do komasacji ziemi i powiększania latyfundii ziemskich doprowadziło do zagospodarowania lasów i nieużytków oraz rugowania drogą wykupów drobnego rycerstwa i szlachty. Zjawisko to związane było z ożywionym ruchem kolonizacyjnym, w wyniku którego powstawały nowe wsie, przeważnie owalnice i ulicówki. Obok układu żniwowego rozwijać się zaczął również układ łanowy, typowy dla osad zakładanych na tzw. surowym korzeniu. W wieku XV fala kolonizacyjna dobiegła końca i znacznie większą uwagę zwracano na lokowanie kmieci na dotychczasowych gruntach, niż na zakładanie nowych

osad. Proces kolonizacyjny zahamowany został zresztą przez najazd husytów i towarzyszące mu spustoszenia, w wyniku których 25 gruntów uprawnych legło odłogiem.

Nowy etap osadnictwa rozpoczął się w wieku XVI, kiedy to zrezygnowano z odbudowy wsi w ich dawnym wyglądzie i zaczęto tworzyć nowy system osadniczy, zwany folwarczno - pańszczyźnianym. Lokowano wówczas niepełnorolnych kmieci, lecz zarodników i chałupników posiadających niewielkie działki ziemi. W okolicach Głogowa powstały wówczas nowe osady o charakterze nieregularnym i rozproszonym, nie posiadające wyraźnych granic. Na terenie obecnej gminy Jerzmanowa były to: Smardzów (1507) i Kurowice (1580). Metrykę szesnastowieczną posiadają także prawdopodobnie: Bądzów i Łagoszów Mały, chociaż nie zostały one odnotowane w dokumentach.

Od lat sześćdziesiątych XVI wieku aktywnie rozwijał się tu luteranizm, zwłaszcza w Jaczowie. Dopiero po wojnie trzydziestoletniej katolicyzm zaczął odzyskiwać swe wcześniejsze znaczenie. Wojna ta przyniosła ogromne zniszczenia w Jerzmanowej i okolicach. W końcu XVIII wieku Głogów stanowił centralny ośrodek regionalny dla północnego Śląska i utrzymywał się przede wszystkim z wymiany handlowej oraz z dochodów z wielkiej własności ziemskiej.

Rolnictwo głogowskie po zajęciu Śląska przez Fryderyka II zaczęło się intensywnie rozwijać. Rozpoczęto tu gruntowne prace melioracyjne, przeprowadzono komasację rozproszonych gruntów, zagospodarowano ugory. Jednymi z 18 wsi należących wówczas do Głogowa były: Jaczów i Smardzów. W rejonie głogowskim uprawiano wtedy żyto, owies, jęczmień, pszenicę; w gospodarce hodowlanej rejon ten zajmował przodującą pozycję na Dolnym Śląsku. Rozwijała się tu przede wszystkim hodowla wołów, krów i owiec. Struktura rzemiosła wiejskiego odbiegała nieco od struktury właściwej dla całego Śląska, o czym decydował udział małych zakładów spożywczych i chemicznych. Kampania napoleońska i ponad siedmioletnia wojna napoleońska odbiły się negatywnie na Głogowie i miejscowościach położonych wokół niego. W tym okresie na skutek epidemii zmarło bardzo wielu mieszkańców, m.in. w Jaczowie.

W 1814 roku po rosyjsko - pruskim oblężeniu Francuzi podpisali akt kapitulacji głogowskiej twierdzy. Wydarzenie to miało miejsce w Jaczowie. Dalsze lata XIX wieku były okresem względnej stabilizacji i rozwoju okolic Jerzmanowej.

Na przełomie XIX i XX wieku na terenach gminy Jerzmanowa miały miejsce procesy intensywnego rozwoju przede wszystkim produkcji rolnej, w części przemysłowej. W latach 1906 – 1907 Jerzmanowa została zelektryfikowana poprzez przyłączenia do elektrowni miejskiej w Głogowie. Duże ożywienie przyniosło wybudowanie w 1928 roku szosy, biegnącej z Głogowa do Nowego Osiedla przez Jaczów i Jerzmanową dla połączenia z szosą Berlin - Wrocław.

Po II wojnie światowej, która skutkowała tu ogromnymi przekształceniami struktury społecznej i gospodarczej, zasadnicze zmiany w dzisiejszym terenie gminy uwarunkowane były rozwojem Legnicko - Głogowskiego Okręgu Miedziowego i poszczególnych zakładów, związanych z eksploatacją rud miedzi oraz ich przetwórstwem.

6.2 ZABYTKI NIERUCHOME I KRAJOBRAZ KULTUROWY GMINY

Do rejestru Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z obszaru gminy Jerzmanowa wpisano 19 zabytków nieruchomych, z których najliczniej reprezentowane są domy mieszkalne oraz parki (po 3 obiekty). Następnymi pod względem liczebności obiektami są pałace i kościoły (po 2 obiekty), pojedynczo występują natomiast: cmentarz przykościelny, dwór, kostnica, kuźnia, stajnia, obora, oficyna pałacowa oraz stodoła z oborą.

Najwięcej z zabytków nieruchomych znajduje się we wsiach Jerzmanowa, Jaczów i Kurowice. Pozostałe występują we wsiach: Bądzów i Potoczku (po 2 obiekty) oraz pojedyncze w Łagoszowie Małym i Maniowie.

Z obszaru gminy Jerzmanowa ochroną proponuje się objąć obiekty o istotnych lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych na podstawie zaktualizowanej gminnej ewidencji zabytków. Większość z tych obiektów stanowią domy mieszkalne, licznie reprezentowane są również wszelkiego rodzaju budynki gospodarcze (w tym stodoły, obory, stajnie itd.). Dużą grupę stanowią również zabytkowe ogrodzenia, zewidencjonowane w większości miejscowości gminy. Na uwagę zasługuje też względnie duża liczba zabytkowych cmentarzy (łącznie 10). Są to nekropolie zarówno nieczynne w postaci cmentarzy wiejskich, jak i cmentarze komunalne i parafialne, będące w ciągłym użyciu.

Charakterystyczną cechą terenu gminy Jerzmanowa jest zachowana dość znaczna ilość zabytkowych układów ruralistycznych, objętych ochroną poprzez wpis do gminnej ewidencji zabytków. Układy takie znajdują się w miejscowościach: Bądzów, Jaczów, Jerzmanowa, Kurowice, Kurów Mały, Łagoszów Mały, Modła i Smardzów. Świadczy to o fakcie, że większość wsi w gminie Jerzmanowa posiada historyczną metrykę.

Najwięcej z obiektów umieszczonych w ewidencji zabytków, bo ponad 27%, znajduje się we wsi Jaczów (54). Następne w kolejności, pod względem liczby znajdujących się na ich terenie ww. obiektów, są wsie: Kurowice (48), Łagoszów Mały (24), Bądzów i Jerzmanowa (23), Kurów Mały (16), Smardzów i Potoczek (13). W pozostałych miejscowościach obiektów jest mniej.

Spśród najcenniejszych zabytków z terenu gminy należy wymienić następujące obiekty:

Kościół parafialny pw. św. Szymona i Judy Tadeusza w Jaczowie

Budynek wzniesiony w 1291r., był rozbudowany w XIV i XV w., powiększony o kruchnę południową w początkach XVI w. Budynek jest orientowany, murowany z cegły, jednonawowy, z węższym prezbiterium na rzucie prostokąta. Z daleka rzuca się w oczy wieża, której kalenica dachu jest równoległa do osi podłużnej kościoła. Na wieży zawieszony jest dzwon z 1860 r., pochodzący z innego kościoła i umieszczony tu w okresie powojennym. Jednak wcześniej zawieszono tu trzy inne dzwony - z datami 1398, 1495 i 1600 - który został zabrany w 1917, a na jego miejsce gmina zawiesiła w 1922r. zastępczy dzwon.

Obraz ołtarzowy to Ukrzyżowanie, datowany na połowę XIX w., wykonany w oleju na płótnie, reprezentujący historycyzm. Malowidło przedstawia na pierwszym planie krzyż z Ukrzyżowanym. Ciekawostką jest pewien szczegół: lekko podkurczone nogi Chrystusa przybite są do drzewca krzyża osobno, dwoma gwoździami. U stóp krzyża nie stoi Maria i Jan, lecz zgromadzone są dwie grupy postaci: z lewej duchowni z papieżem i biskupem (jeden z kapłanów ma rysy ówczesnego proboszcza Jaczowa), z prawej - rycerze: z przodu klęczący w zbroi cesarz z wieńcem laurowym na skroniach, za nim król i dworzanie. U stóp Jezusa widać głowę mężczyzny.

Plac, na którym znajduje się gotycka budowla kościoła, otoczony jest kamiennym murem. W widocznym miejscu, między dzisiejszą bramą i boczną furtką, ustawiony jest w niszy muru duży krzyż pokutny. Krzyż przeniesiono tu w 1936r., wcześniej znajdował się przy drodze Głogów - Nowe Osiedle, a jeszcze wcześniej w szczyrim polu.

Zespół pałacowo-parkowy w Jerzmanowej

Z końcem XVI wieku wieś przeszła pod panowanie rodziny von Mutschelnitz. W tym okresie pojawiły się pierwsze zabudowy siedziby rycerskiej. Natomiast najstarsza faza wzniesienia zespołu dworskiego pochodzi z drugiej połowy XVI wieku. Z inicjatywy von Lossów wzniesiono renesansowy dwór. W latach 1730-1746 dokonano przebudowy pałacu, nadając mu charakter barokowy. Z tego okresu zachował się do dziś portyk z ozdobnym balkonikiem w głównej fasadzie budynku. W 1746 roku siedzibę w Jerzmanowej posiadł Baron Henryk Sack. Przyczynił się on do niezwykle bogatego wyposażenia obiektu. W tym okresie powstały wysokiej klasy stiuki oraz założono bogato zdobioną klatkę schodową z czarnego dębu. Następną przebudowę pałacu dokonano w XIX wieku. Powiększono budynek o boczne ryzality i nadano mu wygląd neoklasycyzy.

Do pałacu prowadzi droga wjazdowa, po bokach której zgrupowane zostały budynki gospodarcze. Pod koniec XVIII wieku została ona obsadzona lipową aleją. Od południa do elewacji tylnej pałacu przylega plantowany teren, na którym pierwotnie założony był ogród ozdobny o planie prostokąta. Cieszył się on wielką sławą i jeszcze w 1845 roku był często

odwiedzany. W XVIII wieku, na wschód od elewacji bocznej pałacu utworzono oś wodną, którą wyznaczał prosty szeroki kanał. Pałac wkomponowano w tzw. konfigurację otaczającego wzgórza i nadano mu odpowiednie walory estetyczne. Założono stawy w parku i zasadzono drzewa wzdłuż alejek, m.in. lipy, klony, graby, wierzby i dęby.

Pałac w Jerzmanowej jest dwukondygnacyjną budowlą z poddaszem, założoną na planie litery „C” z ryzalitem na osi elewacji północnej. Pokryty jest dachem mansardowym z lukarnami. Wewnątrz zachował się układ dwutraktowy z sienią przelotową. Na sklepieniach, w dwóch salach pałacu znajdują się platformy stiukowe o niezwyklej tematyce dworskiej, opartej na scenach z mitologii greckiej. Platformy wykonane są w formie płaskorzeźb. Jedna z nich przedstawia Plutona, bohatera świata antycznego. W drugim pomieszczeniu płaskorzeźba przedstawia scenę, w której Perseusz dokonał heroicznego czynu – zdobył głowę Meduzy i uwolnił przykutą do skały Andromedę.

Zespół pałacowo-parkowy w Bądzowie

Pałac w Bądzowie zbudowano około 1900 r. w stylu neobarokowym na terenie majątku Bądzów (niemiecka nazwa Bansau). Majątek Bądzów w I połowie XIX w. należał do rodziny von Logan, w 1876 r. właścicielem był Em von Eckartsberg, a od 1905 r. Ernestyna Rischke. W roku 1917 majątek przechodził na własność Banki Ziemskiego w Berlinie. Od 1922 roku majątkiem zarządza fabrykant Hans Engel właściciel cegielni. Na krótko przed II wojną światową majątek należał do Kolei Państwowej z Drezna. Niezniszczony przetrwał wojnę. Po wojnie był użytkowany jako budynek mieszkalny wielorodzinny dla pracowników PGR-u i cegielni. Obecnie obiekt dostosowano do potrzeb hotelowych i gastronomicznych.

Kościół pw. Wszystkich Świętych w Jerzmanowej

Kościół Wszystkich Świętych pochodzi z XIV w. W XV w. dobudowano wieżę. Na początku XVI w. dokonano przebudowy, po której świątynia uzyskała gotycko – renesansowy charakter. W tym czasie przeszła na własność ewangelików i pozostawała ewangelicką do 7 stycznia 1654 r. W kościele płyta nagrobna zmarłego w 1588 r. przedstawiciela rodziny von Loss – jednego z właścicieli majątku w Jerzmanowej.

Stan obiektów dziedzictwa kulturowego na terenie gminy Jerzmanowa jest bardzo różnicowany. Zabytki znajdujące się we władaniu parafii rzymsko – katolickich (Kaplica p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Kurowicach, Kapliczka w centrum wsi Smardzów) oraz

niektóre zabytki będące własnością osób prywatnych (np. park i pałac w Bądzowie, dom mieszkalny nr 31 w Gaikach, Domy mieszkalne przy ul. Głównej 5,7,30,38,40, w Jaczowie, ogrodzenie przy posesji przy ul. Głównej nr 27 w Jaczowie, dom mieszkalny przy ul. Głogowskiej nr 11, dom mieszkalny nr 17 w Kurowicach, stodoła przy nr 32 w Kurowicach, dom mieszkalny nr 2 w Kurowie Małym, dom mieszkalny nr 5 w Maniowie, dom mieszkalny nr 17 w Smardzowie znajdują się w dość dobrym lub przynajmniej w miarę zadowalającym stanie. Jednak nie wszystkie obiekty są otaczane opieką, remontowane czy wykorzystywane zgodnie z przeznaczeniem. W znacznej większości obiekty należące do osób prywatnych są w fatalnym stanie, popadają w ruinę lub są już ruiną. Przywrócenie ich do stanu pierwotnego wymagałoby wysokich nakładów finansowych lub też wzniesienia obiektów od podstaw.

W grupie szczególnie zagrożonych zabytków wpisanych do rejestru zabytków, znajdują się m.in.: kostnica (mauzoleum) w Jaczowie oraz pałac w Jerzmanowej i dwór w Łagoszowie Małym. Z innych zagrożonych dewastacją obiektów, objętych Gminną Ewidencją Zabytków należy wymienić:

- a) w Jerzmanowej: Oficyna I wsch. Obora III, Spichlerz przy ul. Obiszowskiej ,dom mieszkalny obecnie urząd pocztowy w Jerzmanowej przy nr 6,
- b) w Kurowicach: dom mieszkalno-gospodarczy nr 7, dom mieszkalno-gospodarczy nr 32a, dom mieszkalny nr 12,
- c) w Kurowie Małym: dom mieszkalny nr 9, pawilon widokowy, dom mieszkalno-gospodarczy nr 4,
- d) w Łagoszowie Małym: dom mieszkalny nr 3, 18,19, 20 38, Stodoła przy nr 11,
- e) w Potoczku: budynek gospodarczy przy nr 20,
- f) w Bądzowie: Oficyna mieszkalna w zespole folwarcznym nr 27, dom mieszkalnogospodarczy nr 28
- g) w Jaczowie: Dom mieszkalny nr 23, dom mieszkalno-gospodarczy nr 31, budynek gospodarczy przy nr 38, Kapliczka przy drodze Smardzów-Jaczów.

WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH – NIERUCHOMYCH - WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Bądzów

- pałac, nr rej.: A/2758/713/L z 26.06.1986
- park, nr rej.: 235 z 14.07.1950 oraz A/3514/658/L z 23.12.1983

Jaczów

- kościół par. pw. św.św. Apostołów Szymona i Judy, XVI, XVIII/XIX, nr rej.: A/1779/164 z 15.03.1961
- kostnica, XVI, XVIII/XIX, nr rej.: A/1780/686 z 18.12.1963
- kuźnia, XIX, nr rej.: A/4920/404 z 2.04.1963

Jerzmanowa

- kościół fil. pw. Wszystkich Świętych, XIV, XIX, nr rej.: A/1926/167 z 15.03.1961
- cmentarz przy kościele, nr rej.: A/1927/770/L z 28.12.1987
- mur cmentarny przy kościele nr rej.: A/1927/770/L z 28.12.1987 r
- pałac, 1730, nr rej.: A/2921/168/318/L z 15.03.1961
- park z aleją lipową nr rej.: A/2922/563/L z 6.05.1980
- stodoła z oborą A/6011 z 9 czerwca 2016 r.

Kurowice

- kaplica pw. Podwyższenia Krzyża Świętego, 1912, nr rej.: A/1069 z 11.06.2008
- stajnia folwarczna, 1 poł. XIX, nr rej.: A/2966/695 z 18.12.1963
- obora, poł. XIX, nr rej.: j.w.
- dom nr 12 (d. nr 22), 1836, nr rej.: A/2965/694 z 18.12.1963
- dom nr 17 (d. nr 18), 1833, nr rej.: A/2964/693 z 18.12.1963

Łagoszów Mały

- dwór, 1 poł. XIX, nr rej.: A/3060/2091/434/L z 5.05.1971

Maniów

- park, XIX, nr rej.: A/3131/562/L z 5.05.1980

Potoczek

- oficyna pałacowa, pocz. XIX, nr rej.: A/3209/399 z 2.04.1963

Źródło: Rejestr zabytków nieruchomości województwa dolnośląskiego

WYKAZ OBIEKTÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW Z TERENU GMINY JERZMANOWA (wraz z nr kart GEZ)

Bądzów:

- 1 Układ ruralistyczny wsi
  - 2 Pałac w zespole pałacowym z Folwarkiem –nr 30A
  - 3 Park w zespole pałacowym z Folwarkiem – przy nr 30A
  - 4 Oficyna mieszkalna w zespole folwarcznym – nr 27
  - 5 Oficyna mieszkalna w zespole folwarcznym– przy nr 27
  - 6 Budynek gospodarczy I w zespole folwarcznym – przy nr 27
  - 7 Budynek gospodarczy II w zespole folwarcznym – przy nr 27
  - 8 Budynek gospodarczy w zespole folwarcznym – przy nr 21
  - 9 Budynek gospodarczy w zespole folwarcznym – przy nr 23
  - 10 Brama w zespole folwarcznym – przy nr 30A
  - 11 Dom mieszkalny – nr 8
  - 12 Trafostacja – przy nr 8
  - 13 Dom mieszkalny – nr 11
  - 14 Stodoła – przy nr 11
  - 15 Budynek gospodarczy – przy nr 11
  - 16 Dom mieszkalny –nr 12,
  - 17 Budynek gospodarczy – przy nr 12
  - 18 Ogrodzenie – przy nr 12
  - 19 Dom mieszkalny –nr 16
  - 20 Budynek mieszkalno-gospodarczy– nr 28
  - 21 Budynek mieszkalno-gospodarczy – nr 29
  - 22 Budynek gospodarczy – przy nr 33
  - 23 Cmentarz wiejski (nieczynny) – Bądzów
- Golowice(obręb geodezyjny Bądzów)**
- 24 Budynek mieszkalno-gospodarczy – Golowice 3

Gaiki

- 25 Budynek gospodarczy –przy nr 5
- 26 Dom mieszkalny –nr 13
- 27 Dom mieszkalny – nr 31
- 28 Budynek gospodarczy –przy nr 31
- 29 Cmentarz wiejski – nieczynny

Zofiówka:

- 30 Aleja Jesionowa

Jaczów:

- 31 Układ ruralistyczny wsi
- 32 Dom mieszkalny – Jaczów, ul. Działkowa 5-6

- 33 Budynek gospodarczy – ul. Główna przy nr 4
- 34 Dom mieszkalny – ul. Główna 4
- 35 Dom mieszkalny – ul. Główna 5
- 36 Budynek gospodarczy – ul. Główna przy nr 5
- 37 Dom mieszkalny – ul. Główna 6
- 38 Dom mieszkalny – ul. Główna 7
- 39 Dom mieszkalny – ul. Główna 8
- 40 Dom mieszkalny – ul. Główna 9
- 41 Budynek gospodarczy – ul. Główna 12,
- 42 Dom mieszkalny – ul. Główna 17
- 43 Dom mieszkalny – ul. Główna 23
- 44 Dom mieszkalny – ul. Główna 25
- 45 Dom mieszkalny – ul. Główna 26
- 46 Dom mieszkalny – ul. Główna 27
- 47 Ogrodzenie – przy ul. Głównej 27
- 48 Budynek mieszkalno-gospodarczy – ul. Główna 30
- 49 Ogrodzenie – przy ul. Główna 30
- 50 Budynek mieszkalno-gospodarczy – ul. Główna 31
- 51 Budynek mieszkalno-gospodarczy – ul. Główna 32
- 52 Dom mieszkalny – ul. Główna 36
- 53 Gołębnik – ul. Główna przy nr 37
- 54 Plebania (obecnie budynek mieszkalny) – ul. Główna 38
- 55 Budynek gospodarczy – ul. Główna przy nr 38
- 56 Budynek mieszkalno-gospodarczy – ul. Główna przy nr 38
- 57 Dom mieszkalny – ul. Główna 46
- 58 Dom mieszkalny – ul. Główna 47
- 59 Dom mieszkalny – ul. Główna 48
- 60 Budynek gospodarczy – ul. Główna przy nr 48-49
- 61 Dom mieszkalny – ul. Główna 49
- 62 Ogrodzenie – przy ul. Głównej 49
- 63 Dawny budynek Remizy -
- 64 Dom mieszkalny – ul. Kręta 1,
- 65 Dom mieszkalny – ul. Kręta 4,
- 66 Dom mieszkalny – ul. Kręta 5
- 67 Dom mieszkalny – ul. Kręta 6
- 68 Budynek gospodarczy – przy ul. Kręta 6
- 69 Ogrodzenie – ul. Kręta przy nr 6
- 70 Budynek gospodarczy – ul. Ruszowicka 2
- 71 Budynek mieszkalno-gospodarczy – ul. Ruszowicka 8
- 72 Dom mieszkalny – ul. Szkolna 9
- 73 Dom mieszkalny (dawna szkoła) – ul. Szkolna 24
- 74 Cmentarz parafialny z kamiennymi fundamentami tablicy,
- 75 Krzyż pokutny z murem cmentarnym – przy Kościele
- 76 Cmentarz przykościelny
- 77 Kościół parafialny pw. Świętych Apostołów Szymona i Judy Tadeusza
- 78 Kostnica (mauzoleum) – przy Kościele
- 79 Kuźnia – ul. Główna przy nr 39
- 80 Figury patronów kościoła Św. Apostoła Szymona i Judy Tadeusza
- 81 Figura Św. Jana Nepomucena
- 82 Kapliczka Przydrożna po zachodniej stronie drogi Polkowice-Głogów

83 Kapliczka Przydrożna przy skrzyżowaniu drogi lokalnej i wojewódzkiej

Jerzmanowa:

- 84 Układ ruralistyczny wsi
- 85 Oficyna I w zespole folwarcznym – ul. Obiszowska 4
- 86 Spichlerz w zespole folwarcznym – ul. Obiszowska 4
- 87 Obora I w zespole folwarcznym – ul. Obiszowska 4
- 88 Oficyna II w zespole folwarcznym – ul. Obiszowska 3
- 89 Stajnia w zespole folwarcznym – obecnie dom mieszkalny - ul. Obiszowska 3a
- 90 Dom mieszkalny – ul. Obiszowska 2,
- 91 Stodoła I w zespole folwarcznym - ul. Obiszowska 2,
- 92 Dom zarządcy folwarku - ul. Obiszowska 6
- 93 Stodoła II w zespole folwarcznym – ul. Obiszowska 4
- 94 Obora II w zespole folwarcznym – ul. Obiszowska 4
- 95 Obora III w zespole folwarcznym – ul. Obiszowska 4
- 96 Czworak w zespole folwarcznym – ul. Obiszowska 7A,B,C,D
- 97 Czworak w zespole folwarcznym – ul. Obiszowska 8A,B,C,D
- 98 Gołębnik z zespole folwarcznym – ul. Obiszowska pomiędzy nr 7 a 8
- 99 Dawny dom mieszkalny (obecnie pustostan) – ul. Głogowska 6
- 100 Dom mieszkalny – ul. Głogowska 11
- 101 Dom mieszkalny – ul. Głogowska 14
- 102 Cmentarz komunalny
- 103 Kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych
- 104 Cmentarz przykościelny z murem cmentarnym
- 105 Pałac w zespole pałacowym z folwarkiem
- 106 Park z Aleja Lipową w zespole -pałacowym z folwarkiem

Kurowice:

- 109 Układ ruralistyczny
- 110 Kościół filialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego
- 111 Rzeźba św. Jana Nepomucena
- 112 Dom mieszkalny – nr 1
- 113 Budynek gospodarczy – nr 1
- 114 Dom mieszkalny – nr 6
- 115 Budynek mieszkalno-gospodarczy – nr 7
- 116 Stajnia folwarczna – pozostałości – przy nr 7 (karta 106 K)
- 117 Obora – przy nr 7
- 118 Dom mieszkalny – nr 8
- 119 Ogrodzenie – pomiędzy numerami 8 i 9
- 120 Dom mieszkalny – nr 9
- 121 Budynek gospodarczy przy nr 9
- 122 Dom mieszkalny nr 10
- 123 Budynek gospodarczy przy nr 10
- 124 Ogrodzenie przy nr 10
- 125 Dom mieszkalny nr 12
- 126 Budynek gospodarczy przy nr 12
- 127 Ogrodzenie przy nr 12
- 128 Dom mieszkalny nr 13
- 129 Budynek gospodarczy przy nr 13
- 130 Ogrodzenie przy nr 13

- 131 Dom mieszkalny nr 15
- 132 Stodoła przy nr 15
- 133 Ogrodzenie przy nr 15
- 134 Dom mieszkalny nr 17
- 135 Budynek mieszkalno-gospodarczy przy nr 17
- 136 Budynek gospodarczy I przy nr 17
- 137 Budynek gospodarczy II przy nr 17
- 138 Budynek gospodarczy III przy nr 17
- 139 Stodoła przy nr 17
- 140 Dom mieszkalny nr 20
- 141 Budynek gospodarczy przy nr 20
- 142 Stodoła przy nr 20
- 143 Ogrodzenie przy nr 20
- 144 Budynek gospodarczy przy nr 28
- 145 Dom mieszkalny nr 29
- 146 Budynek gospodarczy przy nr 29
- 147 Budynek gospodarczy II przy nr 29
- 148 Ogrodzenie przy nr 29
- 149 Dom mieszkalny nr 32
- 150 Stodoła przy nr 32
- 151 Krzyż przydrożny przy nr 7
- 152 Cmentarz komunalny
- 153 Krzyż przydrożny przy nr 17
- 154 Budynek mieszkalny nr 19
- 155 Budynek mieszkalny nr 24
- 156 Budynek mieszkalno-gospodarczy 32A

Kurów Mały:

- 157 Układ ruralistyczny
- 158 Relikty pałacu przy nr 19 – dawny zespół folwarczny
- 159 Dom mieszkalny nr 9 – dawny zespół folwarczny
- 160 Pawilon widokowy – dawny zespół folwarczny
- 161 Aleja Lipowa wzdłuż drogi do Kurowa Małego
- 162 Dom mieszkalny nr 2
- 163 Budynek mieszkalno-gospodarczy nr 4
- 164 Stodoła przy nr 11
- 165 Budynek gospodarczy przy nr 11
- 166 Dom mieszkalny nr 16
- 167 Stodoła przy nr 17
- 168 Dom mieszkalny nr 18
- 169 Stodoła przy nr 18
- 170 Cmentarz wiejski – nieczynny, zlikwidowany
- 171 Budynek mieszkalny nr 12 (235)

Łagoszów Mały:

- 172 Układ ruralistyczny
- 173 Dwór w zespole dworskim z folwarkiem – nr 45
- 174 Obora I w zespole dworskim z folwarkiem – przy nr 45
- 175 Stajnia w zespole dworskim z folwarkiem – przy nr 45
- 176 Obora II w zespole dworskim z folwarkiem – przy nr 45

- 177 Stodoła w zespole dworskim z folwarkiem – przy nr 45
- 178 Dom mieszkalny (dawniej Dom Ludowy) nr 2
- 179 Dom mieszkalny nr 3
- 180 Stodoła przy nr 3
- 181 Dom mieszkalny nr 7
- 182 Dom mieszkalny nr 16
- 183 Budynek gospodarczy przy nr 16
- 184 Dom mieszkalny nr 18
- 185 Dom mieszkalny nr 20
- 186 Stodoła przy nr 23
- 187 Dom mieszkalny nr 29
- 188 Stodoła przy nr 32
- 189 Dom mieszkalny nr 35
- 190 Cmentarz wiejski
- 191 Dom mieszkalny nr 13
- 192 Dom mieszkalny nr 19

Maniów:

- 193 Stajnia i wozownia w zespole dworskim (obecnie budynki gospodarcze)
- 194 Oficyna mieszkalna w zespole dworskim nr 2A-2D
- 195 Obora w zespole dworskim
- 196 Dom mieszkalny nr 5
- 197 Budynek gospodarczy przy nr 5
- 198 Cmentarz wiejski
- 199 Park w zespole dworskim

Modła:

- 200 Układ ruralistyczny
- 201 Ruiny Dworu przy nr 7 - relikty założenia dworskiego z folwarkiem,
- 202 Dom mieszkalny nr 12(dawniej dom zarządcy folwarku) - relikty założenia dworskiego z folwarkiem,
- 203 Dom mieszkalny nr 4
- 204 Ogrodzenie przy nr 4
- 205 Budynek gospodarczy przy nr 16
- 206 Budynek mieszkalno-gospodarczy nr 16
- 207 Kapliczka przydrożna przy drodze do Łagoszowa Małego

Potoczek:

- 208 Stodoła, za budynkiem 7/4 - relikty założenia dworskiego z folwarkiem,
- 209 Obora przy nr 18 - relikty założenia dworskiego z folwarkiem,
- 210 Grobowiec Kurta Hempla - relikty założenia dworskiego z folwarkiem,
- 211 Aleja prowadząca do grobowca Kurta Hempla - relikty założenia dworskiego z folwarkiem,
- 212 Aleja przy folwarku - relikty założenia dworskiego z folwarkiem,
- 213 Szpaler graniczny - relikty założenia dworskiego z folwarkiem,
- 214 Obsadzenie grobli - relikty założenia dworskiego z folwarkiem,
- 215 Dom mieszkalny nr 3
- 216 Stodoła przy nr 11
- 217 Dom mieszkalny nr 20
- 218 Budynek gospodarczy przy nr 20

- 219 Kapliczka przydrożna przy nr 5
- 220 Oficyna pałacowa (obecnie budynek mieszkalny nr 7/4) - relikty założenia dworskiego z folwarkiem,

Smardzów:

- 221 Układ ruralistyczny
- 222 Budynek gospodarczo-mieszkalny nr 1
- 223 Budynek gospodarczy przy nr 1
- 224 Dom mieszkalny nr 2
- 225 Dom mieszkalny nr 6
- 226 Budynek gospodarczy przy nr 9
- 227 Dom mieszkalny nr 16A
- 228 Budynek gospodarczy przy nr 16A
- 229 Ogrodzenie przy nr 16A
- 230 Budynek gospodarczy przy nr 18
- 231 Kapliczka w centrum wsi
- 232 Kapliczka przy drodze Smardzów-Jaczów

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Jerzmanowa

6.3 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Na terenie gminy Jerzmanowa istnieje spora ilość zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, które zostały wpisane do gminnej ewidencji zabytków. Związane jest to z wielowiekową tradycją osadniczą na tych terenach. Udokumentowano 116 stanowisk archeologicznych w następujących obrębach geodezyjnych: Jaczów (31), Kurowice-Modła (22), Bądzów (20), Gaiki-Potoczek (15), Jerzmanowa (15 obiektów), Łagoszów Mały (10), Kurów Mały (3). Stanowiska występują na trzech obszarach AZP (Archeologicznego Zdjęcia Polski): 70-19, 69-19, 68-19. Na terenie gminy nie ma stanowisk wpisanych do rejestru zabytków archeologicznych województwa dolnośląskiego. Trzy stanowiska – o numerach 7/73/70-19, 5//4768-19 oraz 13/46/69-19 – kwalifikują się do objęcia strefą ochrony konserwatorskiej „W” – ochrony archeologicznej. Dla siedmiu ze wszystkich stanowisk nie określono lokalizacji.

Na obszarze stanowisk znaleziono 184 obiekty archeologiczne. Wśród nich najczęściej występują ślady osadnictwa (ponad 50% wszystkich znalezisk). Ponadto udokumentowano osady, punkty osadnicze, cmentarzyska, skarby, a także pojedyncze relikty podziemne pałacu, dwór z relikdami wieży mieszkalnej, ruinę dworu, grodzisko, znalezisko luźne (po 1 obiekcie).

Istotnym zagrożeniem dla stanowisk i zabytków archeologicznych są wszelkiego rodzaju prace ziemne takie jak : prace inwestycyjne (budowa domów, dróg, melioracje, wodociągi), głęboka orka, eksploatacja żwiru i piasku. Część stanowisk archeologicznych zagrożona jest także przez procesy naturalne. W związku z faktem, że każde zniszczenie dawnego grobu, osady czy wału grodziska jest nieodwracalne, realizowane na terenie Gminy wszelkie prace inwestycyjne w

obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych uzgadniane będą na etapie projektu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, który określi warunki realizacji inwestycji. W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych w decyzjach Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W związku z faktem, że każde zniszczenie dawnego grobu, osady czy wału grodziska jest nieodwracalne, realizowane na terenie Gminy wszelkie prace inwestycyjne w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych uzgadniane będą na etapie projektu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, który określi warunki realizacji inwestycji. W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych w decyzjach Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Konieczność ochrony stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków, wyznaczonych stref ochrony stanowisk obowiązuje na załącznikach graficznych przy sporządzaniu dokumentów planistycznych.

WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH WPISANYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW (wraz z numerami kart GEZ)

Obręb geodezyjny Bądzów

1. 1/9/69-19 (śląd osadnictwa, neolit),
2. 1/61/70-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze; osada, wczesne średniowiecze XI-XIII),
3. 1/6/70-19 (osada, wczesne średniowiecze XII-XIII),
4. 2/62/70-19 (punkt osadniczy, późne średniowiecze XIII-XIV),
5. 2/7/70-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze-on XV-XVI; śląd osadnictwa, wczesne średniowiecze faza starsza),
6. 3/63/70-19 (osada, późne średniowiecze XIV-XV, śląd osadnictwa, pradzieje),
7. 3/8/70-19 (osada, późne średniowiecze XIV-XV),
8. 4/64/70-19 (osada, późne średniowiecze XIV-XV, śląd osadnictwa, wczesne średniowiecze faza starsza; śląd osadnictwa, kultura Przeworska, laten – okres wpływów rzymskich),
9. 4/9/70-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XV; śląd osadnictwa, wczesne średniowiecze faza starsza; śląd osadnictwa, pradzieje; osada, kultura łużycka?, epoka brązu-halsztat),
10. 5/65/70-19 (punkt osadniczy, późne średniowiecze XIII-XIV; śląd osadnictwa, pradzieje),
11. 5/10/70-19 (osada, późne średniowiecze XIV-XV; śląd osadnictwa, wczesne średniowiecze),
12. 6/12/70-19 (śląd osadnictwa, pradzieje),
13. 6/11/70-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XV; śląd osadnictwa, pradzieje),
14. 7/13/70-19 (śląd osadnictwa, pradzieje),
15. 8/14/70-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XV; śląd osadnictwa, pradzieje),
16. 9/15/70-19(śląd osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XV; osada, wczesne średniowiecze VII-IX),
17. 10/16/70-19 (osada, późne średniowiecze XIII-XIV; osada, wczesne średniowiecze X-XI; osada, wczesne średniowiecze X-XI),

18. 11/17/70-19 (osada, późne średniowiecze-on XV-XVI; ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze XI-XII),
19. 12/18/70-19 (osada, późne średniowiecze XIV-XV; osada, wczesne średniowiecze X-XI),
20. 13/19/70-19 (osada, późne średniowiecze XIV-XV);

Obręb geodezyjny Gaiki-Potoczek

21. 1/35/69-19 (osada, średniowiecze, ślad osadnictwa, pradzieje; ślad osadnictwa, kultura przeworska),
22. 2/36/69-19 (osada, późne średniowiecze XIII-XIV),
23. 3/37/69-19 (osada, średniowiecze; ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze; ślad osadnictwa, pradzieje),
24. 4/38/69-19 (osada, późne średniowiecze XIII-XIV),
25. 5/39/69-19 (osada, średniowiecze; ślad osadnictwa, pradzieje?),
26. 6/52/70-19 (osada?, późne średniowiecze XIV-XV),
27. 7/66/70-19 (osada, późne średniowiecze XIV-XV),
28. 8/72/70-19 (osada, wczesne średniowiecze),
29. 1/53/70-19 (osada, późne średniowiecze XIV-XV),
30. 2/54/70-19 (osada, późne średniowiecze),
31. 3/67/70-19 (ślad osadnictwa, pradzieje),
32. 4/68/70-19 (osada, późne średniowiecze XIV-XV),
33. 5/69/70-19 (osada, późne średniowiecze),
34. 6/70/70-19 (osada, późne średniowiecze XIV-XV),
35. 7/73/70-19 (relikty podziemne pałacu, okres nowożytny XVI/XVII);

Obręb geodezyjny Jaczów

36. 28/180/68-19(ślad osadnictwa, pradzieje),
37. 1/8/69-19 (punkt osadniczy, epoka kamienia - epoka brązu III),
38. 1/19/69-19 (osada, kultura łużycka),
39. 2/20/69-19 (punkt osadniczy, późne średniowiecze; ślad osadnictwa, pradzieje),
40. 3/21/69-19 (osada, wczesne średniowiecze XI-XII; ślad osadnictwa, pradzieje),
41. 4/22/69-19 (osada, późne średniowiecze; osada, pradzieje),
42. 5/23/69-19 (ślad osadnictwa, pradzieje),
43. 6/24/69-19 (ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich?),
44. 7/25/69-19 (ślad osadnictwa, późne średniowiecze; ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze),
45. 8/149/68-19 (ślad osadnictwa, późne średniowiecze),
46. 9/150/69-19 (ślad osadnictwa, późne średniowiecze; ślad osadnictwa, epoka kamienia),
47. 10/151/68-19 (ślad osadnictwa, pradzieje),
48. 11/152/68-19 (ślad osadnictwa, późne średniowiecze),
49. 12/153/68-19 (ślad osadnictwa, epoka kamienia),
50. 13/154/68-19 (ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze; punkt osadniczy, okres wpływów rzymskich),
51. 14/155/68-19 (ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze),
52. 15/156/68-19 (punkt osadniczy, późne średniowiecze; ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze),
53. 16/157/68-19 (osada, wczesne średniowiecze; osada, kultura przeworska, laten, okres wpływów rzymskich; ślad osadnictwa, epoka kamienia),
54. 17/158/68-19 (ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze),
55. 18/159/68-19 (osada, wczesne średniowiecze; osada, kultura łużycka; ślad osadnictwa, neolit),
56. 19/160/68-19 (ślad osadnictwa, późne średniowiecze; ślad osadnictwa, pradzieje),

- 57.20/161/68-19 (osada, późne średniowiecze; osada, kultura łużycka; ślad osadnictwa, epoka kamienia),
- 58.20/169/68-19 (punkt osadniczy, późne średniowiecze; ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze),
- 59.21/170/68-19 (ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze; punkt osadniczy, kultura łużycka, halsztat),
- 60.22/171/68-19 (ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze),
- 61.23/172/68-19 (ślad osadnictwa, pradzieje),
- 62.24/173/68-19 (ślad osadnictwa, późne średniowiecze; ślad osadnictwa, pradzieje; ślad osadnictwa, epoka kamienia),
- 63.25/174/68-19 (ślad osadnictwa, późne średniowiecze; ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze),
- 64.26/175/68-19 (ślad osadniczy, późne średniowiecze; ślad osadniczy, pradzieje),
- 65.27/177/68-19 (ślad osadnictwa, późne średniowiecze; ślad osadnictwa, pradzieje),
- 66.29/181/68-19 (punkt osadniczy, późne średniowiecze XV);

Obręb geodezyjny Jerzmanowa

67. 1/10/69-19 (ślad osadnictwa, kultura łużycka),
68. 2/11/69-19 (osada, wczesne średniowiecze; ślad osadnictwa, pradzieje),
69. 3/31/69-19 (osada, średniowiecze),
70. 4/32/69-19 (osada, średniowiecze; osada, wczesne średniowiecze; ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich),
71. 5/33/69-19 (osada, późne średniowiecze XIV-XV),
72. 6/34/69-19 (ślad osadnictwa, epoka kamienia; osada, kultura łużycka; osada, okres wpływów rzymskich; osada, wczesne średniowiecze; ślad osadnictwa, pradzieje),
73. 7/41/69-19 (grodzisko?) - brak informacji o lokalizacji,
74. 7/17/69-19 (osada, pradzieje),
75. 5/47/68-19 (dwór ruina, okres nowożytny XVII-XX),
76. 8/18/69-19 (osada, kultura łużycka),
77. 1/3/69-19 (ślad osadnictwa, kultura Przeworska, okres wpływów rzymskich),
78. 1/4/69-19 (skarb, wczesne średniowiecze) – brak informacji o lokalizacji,
79. 2/5/69-19 (ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze) – brak informacji o lokalizacji,
80. 3/6/69-19 (ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich) – brak informacji o lokalizacji,
81. 4/7/69-19 (cmentarzysko, okres wpływów rzymskich) – brak informacji o lokalizacji;

Obręb geodezyjny Kurowice-Modla

82. 9/113/68-19 (punkt osadniczy, późne średniowiecze);
83. 1/65/68-19 (ślad osadnictwa, średniowiecze; ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze; ślad osadnictwa, epoka kamienia),
84. 2/93/68-19 (punkt osadniczy, wczesne średniowiecze),
85. 3/94/68-19 (punkt osadniczy, średniowiecze; punkt osadniczy, wczesne średniowiecze; punkt osadniczy, pradzieje; ślad osadnictwa, epoka kamienia),
86. 4/95/68-19 (punkt osadniczy, średniowiecze; ślad osadnictwa, pradzieje),
87. 5/96/68-19 (ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze; ślad osadnictwa, epoka kamienia),
88. 6/97/68-19 (ślad osadnictwa, średniowiecze; ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze),
89. 7/98/68-19 (ślad osadnictwa, średniowiecze),
90. 8/99/68-19 (ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze),
91. 9/100/68-19 (ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XV; ślad osadnictwa, pradzieje),
92. 10/101/68-19 (osada?, wczesne średniowiecze; ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich),

- 93.11/102/68-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze-on XIV-XVI; ślad osadnictwa, pradzieje),
- 94.14/105/68-19 (śląd osadnictwa, wczesne średniowiecze; ślad osadnictwa, epoka kamienia),
- 95.18/110/68-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XVI),
- 96.19/111/68-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze),
- 97.20/112/68-19 (śląd osadnictwa, średniowiecze),
- 98.21/233/68-19 (śląd osadnictwa, neolit) - brak lokalizacji,
- 99.22/234/68-19 (cmentarzysko, kultura pomorska) - brak lokalizacji,
- 100. 1/89/68-19 (śląd osadniczy, wczesne średniowiecze),
- 101. 2/90/68-19 (śląd osadnictwa, średniowiecze; punkt osadniczy, neolit),
- 102. 3/91/68-19 (śląd osadnictwa, średniowiecze; ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich),
- 103. 4/92/68-19 (śląd osadnictwa, epoka kamienia);

Obręb geodezyjny Kurów Mały:

- 104. 4/30/69-19 (śląd osadnictwa, średniowiecze; osada, wczesne średniowiecze);
- 105. 2/26/69-19 (śląd osadnictwa, pradzieje),
- 106. 3/29/69-19 (osada, wczesne średniowiecze; osada, kultura łużycka);

Obręb geodezyjny Łagoszów Mały:

- 107. 4/14/69-19 (osada, późne średniowiecze).
- 108. 2/12/69-19 (punkt osadniczy, pradzieje),
- 109. 3/13/69-19 (osada, pradzieje; ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich, ślad osadnictwa, kultura łużycka),
- 110. 5/15/69-19 (osada, późne średniowiecze; osada, pradzieje; ślad osadnictwa, kultura łużycka),
- 111. 6/16/69-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze-on XV-XVII; ślad osadnictwa, pradzieje),
- 112. 9/42/69-19 (punkt osadniczy, kultura Przeworska, laten – okres wpływów rzymskich) – brak informacji o lokalizacji,
- 113. 10/43/69-19 (punkt osadniczy, kultura Przeworska, okres wpływów rzymskich) – brak informacji o lokalizacji,
- 114. 11/44/69-19 (cmentarzysko szkieletowe, wczesne średniowiecze) – brak informacji o lokalizacji,
- 115. 12/45/69-19 (skarb, wczesne średniowiecze XI) – brak informacji o lokalizacji,
- 116. 13/46/69-19 (dwór z reliktnami wieży mieszkalnej, średniowiecze-okres nowożytny).

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Jerzmanowa

6.4 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej

epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Do najcenniejszych zabytków ruchomych należy wyposażenie kościołów. Szczegóły na temat zabytków ruchomych z terenu gminy uzyskać można w archiwach Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru	Data wpisu
Jaczów	Wystrój i wyposażenie wnętrz Kościoła p.w. Św. Apostołów Szymona i Judy Tomasza	Wczesne średniowiecze, gotyk, renesans, barok, klasycyzm	53/7/414/L/81	3.01.1972 r.
Jaczów	Kapliczka przydrożna w północnej części wsi w rozwidleniu drogi wojewódzkiej nr 329 a ul. Główna w Jaczowie	XVIII w	588/53	3.01.1972 r.
Jaczów	Kapliczka przydrożna w północnej części wsi, po zachodniej stronie drogi wojewódzkiej nr 329	XVIII w	588/53	3.01.1972 r.
Jaczów	Krzyż pokutny w murze cmentarnym	1604 r	588/53	3.01.1972 r.
Jaczów	Figury patronów kościoła – św. Apostołowie Szymon i Juda Tadeusz	1931 r.		
Jaczów	Figura Św. Jana Nepomucena	1729 r.	588/53	3.01.1972 r.
Jerzmanowa	Zabytkowe elementy wyposażenia kościoła p.w. Wszystkich Świętych w Jerzmanowej	Barok, Klasycyzm, Neogotyk, Realizm	16/B/00/1-5 590/130	29.03.2000 r. 8.08.1974
Jerzmanowa	Wystrój zabytkowego Pałacu w Jerzmanowej	Barok	129/417/L/81	8.08.1974 r.
Jerzmanowa	Prospekt organowy wraz z instrumentem muzycznym	Modernizm	B/2647/1-2	23 sierpnia 2018r.
Kurowice	Rzeźba Św. Jana Nepomucena w Kurowicach	1726r.	162/420/L/81 591/162	16.11.1974 r.

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Jerzmanowa

6.5 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje także przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów, takie jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, a także rzemiosła.

W związku z faktem zachowania wielu układów ruralistycznych te elementy krajobrazu kulturowego są cennym przykładem zachowania dziedzictwa niematerialnego.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zachowania obiektów zabytkowych oraz w celu sformowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT dla Gminy Jerzmanowa. Stanowi ona podstawę dla celów strategicznych wymienionych w rozdziale 8.

ANALIZA SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Położenie gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki • Potencjał turystyki jednodniowej • Urozmaicona rzeźba krajobrazu • Dobra drogowa dostępność komunikacyjna w postaci głównych szlaków transportowych przebiegających przez Gminę • Bliskość siedziby powiatu • Interesujące obiekty zabytkowe – pałace, kościoły, dwory • Zachowane elementy krajobrazu kulturowego w postaci założeń dworsko-parkowych • Zachowane obiekty sakralne oraz nekropolie • Utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów sakralnych oraz obiektów użyteczności publicznej • Korzystna lokalizacja wsi Jerzmanowa w centrum obszaru Gminy, co wiąże się z jej dobrą dostępnością 	<ul style="list-style-type: none"> • Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków • Niekontrolowane przebudowy i rozbiórki obiektów zabytkowych będących w posiadaniu osób fizycznych • Trudności finansowe właścicieli obiektów zabytkowych, w szczególności właścicieli obiektów niewpisanych do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego • Postępująca utrata walorów zabytkowych części obiektów wpisanych do GEZ • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Brak punktów informacji turystycznej • Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych • Problemy komunikacyjne nasilające się w okresie wzmożonego ruchu

<ul style="list-style-type: none"> • Historyczne układy ruralistyczne stanowiące element dziedzictwa niematerialnego • Obecność szlaków turystycznych • Odbywające się regularnie imprezy kulturalne • Często aktualizowana strona internetowa gminy, zawierająca informacje dotyczące historii oraz zabytków regionu • Zaktualizowana baza Gminnej Ewidencji Zabytków (w tym stanowisk archeologicznych) 	<ul style="list-style-type: none"> • Intensywny ruch samochodowy związany z korytarzem transportowym i rozwijającym się osadnictwem • Degradacja elementów historycznych układów przestrzennych przez lokalizację nowej zabudowy • Problematiczne sąsiedztwo Legnicko-Głogowskiego Okręgu Miedziowego
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków • Rozwój turystyki jednodniowej • Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki budynków • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby • Rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym • Rozwój organizacji pozarządowych w sferze dziedzictwa kulturowego • Tworzenie internetowego systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej zabytków • Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Dolnośląskiego 	<ul style="list-style-type: none"> • Dalsza degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do historycznego charakteru • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remoncie obiektów zabytkowych • Nieskuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację substancji zabytkowej • Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów oraz działalnością KGHMu • Zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia • Brak wsparcia władz państwowych w wielu aspektach polityki samorządowej, w tym brak wsparcia finansowego w zakresie obiektów zabytkowych nie wpisanych do rejestru zabytków • Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w zakresie innych przepisów prawa powszechnie obowiązującego • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Akty wandalizmu

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JERZMANOWA

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami z terenu Gminy. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów Gminy i charakter jego dziedzictwa kulturowego, są zgodne z celami wskazanymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także komplementarne w stosunku do pozostałych dokumentów strategicznych, takich jak studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz strategia rozwoju gminy.

PRIORYTET I – DBAŁOŚĆ O ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH

Cel szczegółowy I. 1 Bezpośrednie wsparcie dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych

Działania:

1. Przeznaczanie środków finansowych z budżetu gminy na obiekty zabytkowe znajdujące się na terenie Gminy Jerzmanowa.
2. Przeprowadzanie działań rewitalizacyjnych obiektów zabytkowych i terenów zielonych będących w administracji gminy.
3. Współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków przy identyfikacji celów.

Cel szczegółowy I. 2 Dbalność o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w Gminie

Działania:

1. Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi i strategicznymi gminy.
2. Odpowiednia konserwacja zabytkowej zieleni, stanowiącej krajobraz kulturowy.
3. Bieżąca opieka nad cmentarzami i miejscami pamięci.
4. Rozszerzanie zasobu dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez regularną aktualizację Gminnej Ewidencji Zabytków, inwentaryzację obiektów małej architektury, cmentarzy itp.
5. Działania związane z zachowaniem stanowisk archeologicznych z terenu gminy ze szczególnym uwzględnieniem stanowisk o własnej formie krajobrazowej.
6. Współpraca społeczności lokalnych w zakresie poprawy stanu technicznego obiektów wpisanych do GEZ, w tym obiektów małej architektury w celu poprawy estetyki tych obiektów.

Cel szczegółowy I. 3 Określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych

Działania:

1. Przekazywanie właścicielom, dysponentom i administratorom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego z gminy.
2. Kontynuacja i przestrzeganie regulacji przyznawania środków finansowych z budżetu gminy dla właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych określonych w uchwale, o której mowa w art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
3. Okresowe przeglądy zabezpieczeń obiektów zabytkowych zgodnie z Gminnym Programem Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych.

PRIORYTET II – WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W ZRÓWNOWAŻONYM ROZWOJU GMINY

Cel szczegółowy II. 1 Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych.
2. Tworzenie nowych produktów wykorzystujących istniejące zasoby.
3. Postawienie na innowacyjność projektów w celu pozyskiwania dodatkowych środków unijnych.
4. Udostępnianie poszczególnych obiektów zabytkowych osobom niepełnosprawnym.
5. Współpraca z mediami tradycyjnymi i internetowymi w dziedzinie promocji lokalnych zabytków.

Cel szczegółowy II. 2 Działania rewitalizacyjne na terenie zabytkowego zespołu pałacowo-parkowego w Jerzmanowej

Działania:

1. Prowadzenie najpilniejszych prac remontowych, dofinansowanych ze środków budżetowych, w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.
2. Przekształcenie budynku pałacu w centrum edukacji kulturowej, edukacyjnej poprzez zlokalizowanie na jego terenie biblioteki z czytelnią, mediateki oraz miejsca spędzania

czasu dla młodzieży, miejsca spotkań mieszkańców, Sali koncertowej oraz na siedzibę Gminnego Centrum Kultury.

3. Adaptacja zabudowań zespołu na inne cele związane z realizacją zadań publicznych i innych zadań własnych gminy.
4. Pozyskiwanie środków zewnętrznych na działania rewaloryzacyjne.
5. Kontynuacja adaptacji zabytkowej stodoły i obory na świetlicę wiejską i kręgielnię.
6. Kontynuacja zagospodarowania zabytkowego Parku w Jerzmanowej.

Cel szczegółowy II. 3 Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów

Działania:

1. Publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających zasoby historyczne mieszkańcom i turystom.
2. Atrakcyjne przedstawianie obiektów za pomocą iluminacji, tworzenia punktów widokowych, prezentacji multimedialnych i muzycznych.
3. Dbanie o aktualizację strony internetowej gminy wraz z umieszczeniem informacji o zasobie zabytkowym.
4. Aktualizacja i rozwijanie funkcjonalności interaktywnej mapy gminy poprzez odpowiednią warstwę systemu informacji przestrzennej z danymi na temat obiektów zabytkowych.
5. Współpraca z mediami tradycyjnymi i internetowymi w dziedzinie promocji lokalnych zabytków.

Cel szczegółowy II. 4 Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Wspieranie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, placówek muzealnych, lokalnych galerii, bibliotek oraz innych instytucji kultury
2. Stwarzanie warunków do organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego
3. Promocja zabytków zlokalizowanych na terenie gminy poprzez organizację plenerów, konkursów poświęconych tematyce zabytków.

Cel szczegółowy II. 5 Pielęgnowanie tradycji regionalnych

Działania:

1. Organizacja imprez kulturalnych promujących kulturę regionalną (w tym mających na celu promocję gminy i krzewienie kultury)

2. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji i promocji regionu (w tym wsparcie szeroko pojętych kół zainteresowań, tworzenie miejsc do tego typu spotkań)
3. Promocja, edukacja i popularyzacja wiedzy o tradycjach regionalnych za pośrednictwem zbiorów bibliotecznych i internetu.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jerzmanowa powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Gminy Jerzmanowa zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, placówki kultury – np. biblioteka) oraz Urząd Gminy w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków wpisanych do rejestru zabytków i innych obiektów zabytkowych będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie ze środków zagranicznych i krajowych, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata Wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba wydanych wydawnictw, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami lub bezpośrednio w rozdziałach związanych z zadaniami inwestycyjnymi.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków

z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym. Kwestię finansowania określa art. 71 pkt. 2 w/w Ustawy.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków
- dotacje wojewódzkie
- dotacje powiatowe
- dotacje gminne
- inne źródła

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych (wyczerpane)
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Fundusz EOG

11.1 ŹRÓDŁA KRAJOWE

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ MINISTRA WŁAŚCIWEGO DS. KULTURY ORAZ PROGRAMY OPERACYJNE MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Ogłaszane decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego programy operacyjne stanowią podstawę ubiegania się o środki ministerialne na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze. Programy operacyjne określają: cele, zadania, typy projektów, alokację finansową, uprawnionych wnioskodawców, tryb

naboru i wyboru wniosków, kryteria oceny, zobowiązania wnioskodawców, wskaźniki monitoringu. Przy ocenie wniosków branych jest pod uwagę wiele kryteriów, m.in.: wartość merytoryczna, zakorzenienie w tradycji, zasadność realizacji projektu, wiarygodność organizatora, efektywność wykorzystania środków. Programy są ogłaszane rokrocznie, z reguły w kilku priorytetach.

Celem Programu „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej.

Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z następujących priorytetów:

A. Ochrona zabytków

Strategicznym celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Kluczowe dla realizacji celów priorytetu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach priorytetu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. W pierwszej kolejności wsparcie otrzymywać będą obiekty najbardziej zagrożone oraz zabytki najcenniejsze – wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznane za Pomniki Historii oraz te, posiadające wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Biorąc pod uwagę fakt, że priorytet ma charakter ogólnopolski, szczególny nacisk kładziony jest też na projekty uwzględniające rolę zabytków w rozwoju turystyki. Dlatego istotnym celem priorytetu jest kierowanie pomocy dla cennych obiektów położonych na terenach uboższych gospodarczo i turystycznie, czego efektem będzie zwiększenie dostępności do zabytków, podniesienie atrakcyjność regionów i wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Mimo że określone regulaminem zasady dopuszczają możliwość całkowitego finansowania zadania, to wsparcie takie będzie można otrzymać tylko w szczególnych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną i naukową, wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub gdy stan zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac. Istotnym elementem branym pod uwagę przy ocenie organizatorów będzie ich doświadczenie, podejmowanie w przeszłości działań zmierzających do zabezpieczenia obiektu zabytkowego oraz umiejętność pozyskiwania innych niż ministerialne

środków na realizację zadania, a także zdolność do maksymalnego wykorzystania w przyszłości potencjału dofinansowanej inwestycji. Kluczowym efektem działań realizowanych w ramach priorytetu winno być stworzenie trwałych podstaw dla harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych we współczesnym, podlegającym dynamicznym, nierzadko nieodwracalnym zmianom otoczeniu. Dzięki realizacji nakreślonych wyżej celów obiekty zabytkowe, zachowując status materialnych świadectw minionych wieków, pozostaną integralną, pełnoprawną częścią czasów obecnych i przyszłych.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

1. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
2. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków).
3. W przypadku zadań określonych w ust. 1 można ubiegać się wyłącznie o dofinansowanie kosztów określonych w art. 77. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.).
4. Do priorytetu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

Uprawnieni wnioskodawcy

1. O dofinansowanie w ramach priorytetu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego – osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.
2. W przypadku zadań określonych w § 1 ust. 1 pkt. 2 regulaminu tego priorytetu o dofinansowanie ubiegać mogą się wyłącznie wnioskodawcy, których działalność nie jest finansowana ze środków publicznych.
3. O dofinansowanie w ramach priorytetu nie mogą ubiegać się państwowe instytucje kultury, publiczne szkoły oraz uczelnie wyższe, uczelnie artystyczne oraz inne

podmioty, o których mowa w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Tryb naboru: do 30 listopada br. i 31 marca następnego. Nabory listopadowe zazwyczaj wyczerpują alokację na dany rok

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 25 000,00 zł.
2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.
3. Dofinansowanie, zgodnie z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych.
4. W przypadkach określonych w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dofinansowanie może być udzielone w kwocie do 100% nakładów koniecznych.
5. Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych zobowiązany jest umieścić we wniosku stosowną informację na ten temat wraz z uzasadnieniem. Wniosek nie zawierający takiego uzasadnienia zostanie odrzucony jako błędny formalnie.

Szczegółowe wskazanie nakładów, które mogą być objęte dotacją na prace konserwatorskie zawarte są w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

B. Ochrona zabytków archeologicznych

Strategicznym celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Cel ten został sformułowany w oparciu o fundamentalną dla ochrony dziedzictwa kulturowego zasadę zrównoważonego rozwoju, która dopuszcza inwazyjne metody badawcze jedynie w ostateczności, gdy stanowisko (zabytek archeologiczny) narażone jest na bezpośrednie zniszczenie spowodowane oddziaływaniem przyrodniczym, bądź działaniami człowieka.

Stąd zadaniem priorytetu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także publikacja ich wyników. Nie będą natomiast wspierane projekty, które

prowadzą do niszczenia stanowisk archeologicznych (np. poprzedzające rekonstrukcje na stanowisku archeologicznym).

Ze względu na rozległość, różnorodność, a zwłaszcza nieodnawialność zasobów tworzących dziedzictwo archeologiczne oraz złożoność procesów związanych z jego badaniem i ochroną, kluczowe dla właściwej realizacji celów priorytetu jest nie tylko zachowanie wysokiej wartości naukowej i poznawczej prowadzonych działań, lecz również przestrzeganie w trakcie ich realizacji określonych norm międzynarodowych, wskazanych w Europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Konwencja Maltańska) i Międzynarodowej Karcie Ochrony i Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym ICOMOS (Karta Lozańska). Zadania finansowane z ramach priorytetu powinny być realizowane zgodnie z tymi zasadami. Szczególnie istotne jest upowszechnianie wyników badań już zakończonych, które do tej pory nie doczekały się opracowania i publikacji, stąd projekty podejmujące takie zagadnienia będą wyżej oceniane.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem, umożliwiającym skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach priorytetu rozszerzony zostaje zakres finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu.

Wsparcie finansowe udzielane będzie tym projektom, których autorzy, dysponując niezbędnym doświadczeniem oraz zapleczem organizacyjnym i naukowym, gwarantują stabilność działania oraz wysoki poziom kadry odpowiedzialnej za realizację podjętych zamierzeń merytorycznych.

Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach priorytetu powinno być upowszechnienie w środowisku naukowym i konserwatorskim wyników przeprowadzonych dotychczas badań, co pozwoli na wykorzystanie ich do świadomej i zrównoważonej ochrony dziedzictwa. Równoległe działania te powinny rozwijać świadomość społeczną, zarówno jeśli chodzi o wartość dziedzictwa archeologicznego, jak i potrzebę jego zachowania i ochrony, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań, służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej:

- 1) ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;
- 2) nieinwazyjne badania archeologiczne, nie związane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;

3) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

W przypadku wyników archeologicznych badań poprzedzających inwestycje, dofinansowane mogą być wyłącznie koszty opracowania redakcyjnego i publikacji książkowej oraz ewentualnych dodatkowych analiz, które nie zostały wykonane w ramach umowy z inwestorem.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury;
- 2) państwowe instytucje kultury;
- 3) organizacje pozarządowe;
- 4) publiczne uczelnie akademickie;
- 5) niepubliczne uczelnie akademickie;
- 6) podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 30 000 zł.

2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.

3. Maksymalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 200 000 zł oraz nie może przekraczać 85% budżetu przedstawionego we wniosku.

Wnioskodawca może ubiegać się o dofinansowanie zadania na okres dwóch kolejnych lat. Zadania dwuletnie muszą spełniać następujące warunki:

- 1) wnioskodawca przedstawia w formularzu wniosku odrębne kosztorysy i harmonogramy na każdy rok realizacji zadania;
- 2) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie minimalnej i maksymalnej kwoty dofinansowania wnioskowanego na dany rok realizacji, określone w § 14 ust. 1 i ust. 3 regulaminu priorytetu;
- 3) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie procentowego udziału dofinansowania ministra w stosunku do rocznego budżetu zadania określone w § 14 ust. 3 regulaminu priorytetu, z zastrzeżeniem § 14 ust. 7-9 .

W przypadku pozytywnego rozpatrzenia wniosku, określona zostaje całościowa kwota dofinansowania wraz z podziałem na każdy rok realizacji.

Koszty kwalifikowane:

1. Honoraria i wynagrodzenia:
  - wykonawców badań, dokumentacji, konserwacji i analiz specjalistycznych,
  - autorów tekstów i opracowań,
  - redaktorów, tłumaczy i recenzentów tekstów do publikacji.
2. Zakup usług związanych z realizacją zadania:
  - analizy i badania specjalistyczne, np. metalograficzne, dendrologiczne,
  - wykonanie dokumentacji, także w formie cyfrowej (np. modele 3D, skany),
  - konserwacja zabytków ruchomych,
  - wykonanie zdjęć lotniczych,
  - badania nieinwazyjne, np. geomagnetyczne, elektrooporowe
3. Koszty związane z publikacją, w tym:
  - projekt, skład, łamanie, druk,
  - opracowanie fotografii i ilustracji,
  - tłoczenie płyt,
  - publikacja w internecie.
4. Organizacja realizacji zadania, w tym:
  - wynajęcie sprzętu niezbędnego do wykonania badań,
  - zakup map niezbędnych do realizacji zadania,
  - zakup niezbędnych materiałów biurowych,
  - koszty transportu i wyjazdów w teren (z wyłączeniem noclegów),
  - koordynacja zadania,
  - obsługa finansowo-księgową (nie dotyczy instytucji kultury oraz uczelni).
5. Promocja zadania, w tym: ogłoszenia w mediach i internecie, ulotki i broszury reklamowe, organizacja wystaw, spotkań i konferencji (ale nie udział w konferencjach organizowanych przez inne podmioty).

Koszty promocji nie powinny przekraczać 10% budżetu zadania.

C. Rozwój infrastruktury kultury – Infrastruktura kultury

Celem Programu „Rozwój infrastruktury kultury” jest wsparcie infrastruktury i poprawa funkcjonowania podmiotów prowadzących działalność kulturalną, szkół i uczelni artystycznych oraz domów kultury.

Celem priorytetu jest stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze.

Od wielu lat sytuacja podmiotów działających w sferze kultury ukazuje ogromne potrzeby wsparcia finansowego, które umożliwi ich modernizację i rozwój, a także zwiększenie dostępu i podniesienie atrakcyjności oferty kulturalnej. Strategicznym celem priorytetu jest zatem stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze. Katalog działań priorytetu, obejmujący prace budowlane, zakup wyposażenia niezbędnego dla realizacji celów statutowych, czy sporządzanie dokumentacji technicznej, daje możliwość finansowania zadań generujących istotne zmiany jakościowe, w zakresie sprawności i efektywności funkcjonowania zaplecza materialno-technicznego, podmiotów objętych priorytetem.

Ze względu na zróżnicowany stan infrastruktury w tym sektorze założenia priorytetu dopuszczają finansowanie różnorodnych zadań. Szczególnie istotne są: poprawa stanu infrastruktury kultury zwiększająca dostęp do oferty kulturalnej i podnosząca jej atrakcyjność, działania przyczyniające się do faktycznego zwiększenia potencjału instytucji kultury, dostosowanie do standardów europejskich, wzrost konkurencyjności podmiotu, wzmocnienie działalności o charakterze ponadregionalnym. Konieczne jest także wspieranie zadań o charakterze interwencyjnym, likwidujących skutki zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych lub związanych z prowadzeniem wieloletnich inwestycji, wdrażaniem działań zapewniających niezbędne warunki do prowadzenia działalności kulturalnej.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem umożliwiającym skuteczną realizację projektów, o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, zostaje wprowadzona w ramach priorytetu możliwość finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu w danym roku budżetowym. Wsparcie finansowe kierowane będzie do podmiotów, których zadania powstaną w oparciu o stabilne źródła finansowania, przy założeniu, że autorzy projektów gwarantują konsekwentną realizację podjętych działań, a inwestycje wpiszą się w ich kompleksowe plany rozwoju. Istotnym kryterium oceny projektów będą zarówno korzyści, wynikające z realizacji

zadania na tle potrzeb podobnej grupy wnioskodawców, jak i zdolność do prowadzenia działań inwestycyjnych oraz dotychczasowa działalność kulturalna w okresie 2 ostatnich lat.

Inwestycje w zakresie poprawy infrastruktury, poprzez tworzenie przyjaznej i nowoczesnej bazy technicznej, powinny przyczynić się do zwiększenia efektywności działalności instytucji kultury oraz wzrostu uczestnictwa w kulturze.

1. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących zadań inwestycyjnych służących prowadzeniu działalności kulturalnej:

- 1) budowa, roboty budowlane, przebudowa, remont wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych i wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej;
- 2) zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych;
- 3) przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji, w tym projektów architektonicznych, studiów wykonalności, analizy oddziaływania na środowisko;
- 4) zadania dotyczące budowy, rozbudowy i przebudowy obiektów budowlanych wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem domów kultury, centrów kultury oraz ośrodków kultury;
- 2) państwowe instytucje kultury;
- 3) jednostki samorządu terytorialnego – z wyjątkiem sytuacji, gdy występują o dofinansowanie jako organy prowadzące domy kultury, centra kultury oraz ośrodki kultury;
- 4) organizacje pozarządowe;
- 5) kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi:

- 1) 50 000 zł – w przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 2 i pkt. 3 regulaminu priorytetu;

2) 300 000 zł – w przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 1 i pkt. 4 regulaminu priorytetu.

2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.

3. Wnioskowane dofinansowanie nie może przekraczać:

- 1) 75% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania nie wyższej niż 3 000 000 zł;
- 2) 50% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania wyższej niż 3 000 000 zł.

Koszty kwalifikowane:

Budowa, roboty budowlane, przebudowa i remont obiektu budowlanego na cele działalności kulturalnej i edukacyjnej w zakresie kultury – koszty prac wykonywanych w obiektach lub koszty adaptacji obiektów, służących poprawie warunków ich funkcjonowania, tj. • budowa – wykonanie obiektu budowlanego w określonym miejscu, a także odbudowa, rozbudowa, nadbudowa obiektu budowlanego;

- roboty budowlane – prowadzenie prac polegających na budowie, przebudowie, montażu, remoncie lub rozbiórce obiektu budowlanego;
- przebudowa (modernizacja) – wykonanie robót budowlanych, w wyniku których następuje zmiana parametrów użytkowych lub technicznych istniejącego obiektu budowlanego;
- remont – wykonywanie w istniejącym obiekcie budowlanym robót budowlanych polegających na odtworzeniu stanu pierwotnego, przy czym możliwe jest stosowanie wyrobów budowlanych innych, niż użyto w stanie pierwotnym. Dopuszcza się prace remontowe polegające na bieżącej konserwacji i wykończeniu obiektu (malowanie ścian, cyklinowanie podłóg);
- urządzenia budowlane – wyposażenie obiektu budowlanego w urządzenia techniczne zapewniające możliwość użytkowania obiektu, jak: przyłącza, urządzenia instalacyjne, w tym służące oczyszczaniu lub gromadzeniu ścieków, a także place postojowe, ogrodzenia;
- przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do realizacji planowanych prac – koszty opracowań/projektów dokumentacji branżowej, w tym także projekty aranżacji wnętrz;

- nadzór inwestorski/autorski – kontrola obiektów i procesów budowlanych;
- koszty związane z przeprowadzeniem postępowania przetargowego;
- koszty transportu.

Zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych – koszty zakupu środków trwałych służących wielokrotnemu wykorzystaniu takich jak:

- instrumenty i akcesoria muzyczne;
- sprzęt komputerowy i oprogramowanie;
- urządzenia biurowe;
- meble;
- systemy zabezpieczające przed kradzieżą/włamaniem;
- sprzęt/system nagłośnieniowy, oświetleniowy, multimedialny;
- wyposażenie pracowni specjalistycznych, np. pracowni plastycznych (sztalugi, antyramy, piece ceramiczne, koła garncarskie itp.), muzycznych, baletowych, krawieckich, scenograficznych, fotograficznych (aparaty fotograficzne, obiektywy, lampy, statywy, akcesoria ciemniowe itp.), filmowych, multimedialnych (tablice interaktywne, sprzęt audio-video, komputerowy, czytniki, tablety, oprogramowanie itp.), sal wystawowych (gabloty, systemy ekspozycyjne, manekiny itp.); sal teatralnych i kinowych (fotele teatralno-kinowe, kurtyny, żaluzje, rolety, wyposażenie audio-video, rampy oświetleniowe, zaplecze techniczne itp.);
- środki transportu służące działalności kulturalnej;
- specjalistyczny sprzęt umożliwiający osobom niepełnosprawnym dostęp do oferty kulturalnej;
- montaż zakupionego sprzętu lub wyposażenia;
- transport zakupionego wyposażenia.

Przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji – koszty wykonania projektów architektonicznych, studium wykonalności, analiz oddziaływań na środowisko.

Budowa, rozbudowa i przebudowa obiektów budowlanych, wraz z zakupami niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich – współfinansowanie kosztów niekwalifikowanych projektów budowy i przebudowy obiektów

służących działalności kulturalnej ze środków europejskich, mających podpisane umowy na dofinansowanie projektu, które są kosztami objętymi niniejszym programem jak przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 1 regulaminu priorytetu.

PROMESA MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Szczególnym rodzajem ministerialnego programu operacyjnego jest Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania środków europejskich na rzecz rozwoju kultury w tym ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Program polega na dofinansowaniu przez Ministra Kultury wkładu własnego do wybranych projektów kulturalnych, realizowanych ze środków europejskich, w tym na zadania z zakresu ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Uprawnionymi do pozyskania dotacji są jednostki samorządu terytorialnego oraz państwowe i samorządowe instytucje kultury i filmowe, kościoły lub związki wyznaniowe, archiwa państwowe, organizacje pozarządowe ze sfery kultury, organizacje pozarządowe i niepubliczne szkoły artystyczne I i II stopnia oraz uczelnie artystyczne. Promesa MKiDN może pokrywać maksymalnie 85 % wkładu krajowego (własnego) wnioskodawcy. W szczególnych przypadkach Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego może zdecydować o pokryciu więcej niż 85 % wkładu krajowego lub nawet odstąpić od wymogu posiadania tego wkładu.

Warto wspomnieć także o innych programach realizowanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a mianowicie:

➤ „Zabytek Zadbane” - jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 roku podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa. Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Ocenie Jury konkursowego podlegać będą jakość i zakres prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych, a także wykonane rewitalizacje

zabytków architektury. Konkurs promuje właściwe użytkowanie zabytkowych obiektów, ochronę „substancji zabytkowej” podczas wykonywanych remontów, utrzymanie estetycznego wyglądu budowli oraz ich otoczenia, które nierzadko również wpisane jest do rejestru zabytków.

➤ Program Wieloletni KULTURA+ - Celem realizowanego w latach 2011-2015 Programu jest poprawa dostępu do kultury oraz uczestnictwa w życiu kulturalnym na terenach wiejskich i wiejsko-miejskich, poprzez modernizację i budowę infrastruktury bibliotecznej oraz digitalizację zasobów polskich muzeów, bibliotek i archiwów.

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTKÓW

1. Cel rozdziału środków:

Poprawa stanu zachowania zabytków poprzez:

- a) ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego;
- b) konserwację i rewaloryzację zabytków;
- c) udostępnianie zabytków na cele publiczne.

2. Rodzaje kwalifikujących się zadań: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (projekty realizowane bez udziału środków europejskich):

- a) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- b) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- c) przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

3. Uprawnieni wnioskodawcy:

- a) osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania

wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego;

b) z wnioskiem o udzielenie dofinansowania, o którym mowa w pkt 2 lit. c, może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wnioskodawcami nie mogą być: państwowe instytucje kultury nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub współprowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego i Ministra Edukacji Narodowej, państwowe szkoły i uczelnie wyższe, a także podmioty określone w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

4. Koszty kwalifikujące się do dofinansowania:

a) dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych może obejmować nakłady konieczne na prace lub roboty określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. nr 162, poz. 1568 ze zm.);

b) dofinansowanie może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych;

c) dofinansowanie w wysokości do 100 % może być udzielone jedynie w przypadkach gdy:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub robót,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót.

Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych jest zobowiązany do uzasadnienia swojego wniosku. Uzasadnienie winno być poparte dokumentem potwierdzającym spełnienie przez wnioskodawcę przesłanek o których mowa w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (np. kserem karty białej, szczegółowy opis stanu zachowania obiektu sporządzony przez autora programu prac konserwatorskich, ekspertyza techniczna itp.).

DOTACJE WOJEWÓDZKIE

Proces dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, odbywa się zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie odpowiedniej uchwały Sejmiku Województwa w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa.

DOTACJE POWIATOWE

W myśl art. 81. ust. 1. i 2. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

Art. 82. 1. Precyzuje, iż łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

DOTACJE GMINNE

Zgodnie z art. 81 w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 1990 r. nr 16, poz. 95 ze zm.) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Miasta lub Gminy.

11.2 ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE W RAMACH FUNDUSZY STRUKTURALNYCH

PROGRAM ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH ORAZ REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO NA LATA 2014-2020

Na moment opracowywania niniejszego dokumentu nie są jeszcze znane dokładne szczegóły alokacji środków finansowych w ramach PROW i RPO w nowej perspektywie finansowania. W celu pozyskania środków z tych źródeł, należy dotrzeć do odpowiednich dokumentów programowych.

11.3 ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE POZAUNIJNE

MECHANIZM NORWESKI

A. 2.4.1 Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego

Cele i obszary wsparcia

Celem programu jest ochrona, zachowanie i udostępnianie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń. Program przyczyni się do osiągnięcia tego celu poprzez wsparcie nakierowane na projekty inwestycyjne z zakresu konserwacji i rewitalizacji dziedzictwa kulturowego (nieruchomego oraz ruchomego), dokumentowania historii kultury poprzez digitalizację zbiorów, jak również budowy i rozbudowy infrastruktury kultury o znacznym potencjale wpływu na rozwój społeczno-ekonomiczny.

Inwestycje w kulturę i dziedzictwo kulturowe stanowią czynnik rozwoju miast i regionów, przyczyniając się do wzrostu ich atrakcyjności turystycznej oraz inwestycyjnej. Aż 70% światowej turystyki stanowi turystyka kulturowa, inwestycje w kulturę stymulują również rozwój sektora usług (w tym przemysłów kultury i kreatywnych) i nowych miejsc pracy. Polska kultura przyczynia się do kreowania pozytywnego wizerunku kraju w Europie i na świecie stając się rozpoznawalną marką. Jednocześnie wpływa pozytywnie na rozwój współpracy międzynarodowej i tworzenie wspólnej europejskiej tożsamości. Ze względu na swój potencjał dziedzictwo kulturowe powinno być przedmiotem ochrony i finansowego wsparcia.

W ramach programu współfinansowane będą następujące typy działań:

- rewitalizacja, konserwacja, renowacja i adaptacja na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z otoczeniem (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu),
- budowa, rozbudowa, remonty i przebudowa instytucji kultury (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu),

- konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audiowizualnych, w tym filmowych,
- rozwój zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury, w tym: digitalizacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audio, audiowizualnych i filmowych oraz tworzenie wirtualnych instytucji kultury.

5% alokacji zostanie przeznaczone na realizację projektów z zakresu dokumentacji historii kultury, w tym mniejszości etnicznych i narodowych. W programie będą realizowane projekty wybrane w ramach otwartego naboru wniosków.

Nabór wniosków

Przewiduje się jeden nabór wniosków w ramach programu. W przypadku niewykorzystania wszystkich środków w ramach pierwszego naboru, operator uruchomi drugi nabór wniosków.

Uprawnieni beneficjenci

- państwowe i samorządowe instytucje kultury, instytucje filmowe,
- publiczne szkoły artystyczne i uczelnie artystyczne,
- archiwa państwowe,
- jednostki samorządu terytorialnego i ich związki,
- kościoły i związki wyznaniowe,
- organizacje pozarządowe ze sfery kultury.

Wartość i poziom dofinansowania projektu

Minimalna wartość dofinansowania projektu wynosić będzie 1 000 000 euro (maksymalna nie została określona).

Poziom dofinansowania projektu wynosi do 85% całkowitych kosztów kwalifikowanych.

Partnerstwo na poziomie projektu z instytucjami z państw-darczyńców

Partnerstwo w projektach zgłaszanych w konkursie nie jest wymagane.

PROGRAM OPERACYJNY INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego największe znaczenie ma oś priorytetowa VIII – Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury, w ramach której wskazano Priorytet inwestycyjny 6 C – Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Priorytet zakłada lepszą dostępność infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego oraz wzrost kompetencji kulturowych społeczeństwa jako ważnych elementów konkurencyjności gospodarki. Rezultatem interwencji będzie poprawa uczestnictwa społeczeństwa w kulturze skutkująca wzrostem poziomu kompetencji kulturowych oraz postaw kreatywnych, jako ważnych elementów poprawy konkurencyjności gospodarki.

W ramach priorytetu inwestycyjnego wsparciem objęte będą kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, w tym znajdujących się na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO i liście obiektów uznanych przez Prezydenta RP za Pomniki Historii. Przewiduje się również realizację projektów dotyczących rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez poprawę standardów funkcjonowania instytucji kultury, pełniących rolę kulturotwórczą i rolę ośrodków życia kulturalnego w wielu miastach Polski. Wspierane będą również nowoczesne rozwiązania w zakresie dostępu do kultury.

Wsparciem objęte zostaną projekty dotyczące infrastruktury małej skali, dla których maksymalna wartość wynosi 5 mln euro kosztów całkowitych; w przypadku projektów dotyczących dziedzictwa kulturowego znajdujących się na liście UNESCO próg ten wynosi 10 mln euro.

Beneficjentami w ramach priorytetu inwestycyjnego będą instytucje kultury, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Dziedzictwa UNESCO. Wsparcie będą mogły uzyskać również partnerstwa projektowe zawiązane przez uprawnionych beneficjentów

Grupami docelowymi wsparcia będą użytkownicy wspieranej infrastruktury, tj. mieszkańcy całej Polski oraz turyści (również zagraniczni). Infrastruktura ta zlokalizowana jest

głównie na terenie miast wojewódzkich (i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie) oraz w mniejszym stopniu w miastach regionalnych i subregionalnych.

11.3 ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE POZAUNIJNE

MECHANIZM NORWESKI I MECHANIZM FINANSOWY EOG

Środki nowej perspektywy Mechanizmu zostały uruchomione w drugiej połowie 2011 roku. Dofinansowanie może sięgać nawet 90% kosztów kwalifikowanych w zależności od rodzaju beneficjenta. Wzorem poprzedniej perspektywy będzie można ubiegać się o środki w ramach priorytetu poświęconego ochronie kulturowego dziedzictwa europejskiego, a w szczególności na projekty dotyczące:

- rewitalizacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, szczególnie realizowane w ramach przyjętych strategii rozwoju produktów turystyki kulturowej,
- rewitalizacji historycznych obszarów miejskich,
- rewitalizacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele kulturalne zespołów fortyfikacyjnych oraz budowli obronnych,
- rewitalizacji obiektów przemysłowych o wysokiej wartości historycznej na cele kulturalne, w szczególności na muzea nowoczesności,
- renowacji, ochrony i zachowania miejsc pamięci i martyrologii,
- budowy i rozbudowy publicznych i niekomercyjnych instytucji kultury o europejskim znaczeniu,
- budowy, rozbudowy, odbudowy i adaptacji infrastruktury kulturowej w miejscach o symbolicznym znaczeniu dla polskiej kultury,
- kompleksowych programów konserwacji i digitalizacji zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych i archiwaliów istotnych dla europejskiego dziedzictwa kulturowego,
- tworzenia systemów zabezpieczeń przed nielegalnym wywozem dzieł sztuki oraz zabezpieczenie zabytków ruchomych i nieruchomych przed kradzieżą i zniszczeniem.

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. W celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.

12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY JERZMANOWA

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jerzmanowa jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Biorąc pod uwagę korzystne położenie gminy Jerzmanowa oraz sporą ilość obiektów posiadających wartości zabytkowe Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania gminy Jerzmanowa, jako przyjaznej turystom i inwestorom, dumnej ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającej o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.